

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V NITRE
FAKULTA ZÁHRADNÍCTVA A KRAJINNÉHO INŽINIERSTVA

211779

RIEŠENIE ZELENE VO VEREJNÝCH PRIESTOROCH
V OBCI NIŽNÁ NAD ORAVOU

2010

Zuzana Kubalová

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V NITRE
FAKULTA ZÁHRADNÍCTVA A KRAJINNÉHO INŽINIERSTVA

**RIEŠENIE ZELENE VO VEREJNÝCH PRIESTOROCH
V OBCI NIŽNÁ NAD ORAVOU**

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Študijný program:	Záhradná a krajinná architektúra
Študijný odbor:	6.1.17 Krajinná a záhradná architektúra
Školiace pracovisko:	Katedra záhradnej a krajinej architektúry
Vedúci diplomovej práce:	Ing. Gabriel Kuczman, PhD.

V Nitre 2010

Bc. Zuzana KUBALOVÁ

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V NITRE

FAKULTA ZÁHRADNÍCTVA A KRAJINNÉHO INŽINIERSTVA

Katedra záhradnej a krajinskej architektúry

Akademický rok: 2009 / 2010

ZADÁVACÍ PROTOKOL DIPLOMOVEJ PRÁCE

Študent: Bc. Zuzana Kubalová
Študijný odbor: Krajinná a záhradná architektúra
Študijný program: Záhradná a krajinná architektúra

V zmysle 3. časti, čl. 21 Študijného poriadku SPU v Nitre z roku 2002 Vám zadávam tému diplomovej práce: **Riešenie zelene vo verejných priestoroch v obci Nižná nad Oravou**

Cieľ práce:

Obnova zelene vybraných verejných priestorov v obci Nižná nad Oravou, na základe zhodnotenia súčasného stavu zelene, so zachovaním podmienok prostredia a celkového charakteru obce.

Rámcová metodika práce:

- analýza územia a prírodných pomerov
- vyhotovenie fotodokumentácie
- inventarizácia drevín
- spracovanie textových a mapových výstupov

- návrh architektonicko- sadovníckeho riešenia vybraných verejných priestorov v obci

Literatúra:

SUPUKA, J. 2000. Ekológia urbanizovaného prostredia. 2. vyd. Zvolen: TU, 2000. 223 s. ISBN 80-228-0964-0.

SÝKORA, J. 1998, Venkovský prostor 1.díl. Územné plánování vesnice a krajiny. Praha: ČVUT, 1998. 158s.

FERIANCOVÁ, Ľ. 2005. Obnova zelene vidieckeho sídla. Nitra: SPU, 2005, 91 s. ISBN 80-8069-512-1.

Vedúci diplomovej práce: Ing. Gabriel Kuczman, PhD.

Dátum zadania diplomovej práce: máj 2007

Harmonogram postupu prác:

- literárna rešerš:	november 2009
- spracovanie prehľadu literatúry:	január 2010
- analýza areálu:	marec 2010
- spracovanie diplomovej práce:	apríl 2010

Dátum odovzdania diplomovej práce: máj 2010

Vedúci diplomovej práce:

Ing. Gabriel Kuczman, PhD.

Vedúci katedry:

doc. Ing. Ľubica Feriancová, PhD.

ABSTRAKT

KUBALOVÁ, Zuzana: Riešenie zelene vo verejných priestoroch v obci Nižná nad Oravou. Diplomová práca, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre. Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva, Katedra záhradnej a krajinskej architektúry. Vedúci diplomovej práce: Ing. Gabriel Kuczman, PhD. Nitra: FZKI SPU, 2010. 85 s.

Súčasťou každého sídla sú verejné priestory, ktoré plnia predovšetkým spoločenskú funkciu. Aj zeleň, ktorá predstavuje jedinečný živý rastlinný materiál, má hlboký význam a je podstatnou zložkou vidieckeho sídla.

Cieľom diplomovej práce je analýza súčasného stavu zelene a občianskej vybavenosti vo vybraných verejných priestoroch v obci Nižná nad Oravou. Obec patrí do Žilinského kraja, okres Tvrdošín. Vybrané verejné priestory sú situované v okolí farského úradu a domu smútku. Analýza súčasného stavu vychádza z terénneho prieskumu a teoretických poznatkov získaných štúdiom odbornej literatúry. Súčasťou analýzy je inventarizácia zelene a fotodokumentácia.

Na základe vytvorenej analýzy a charakteristiky riešenej obce (história, prírodné podmienky prostredia) vytvoriť návrh architektonicko- sadovníckeho riešenia vybraných verejných priestorov. Pri riešení sa zohľadní zachovanie celkového charakteru obce.

Pri prieskume bol zistený súčasný stav zelene. Z výsledkov analýzy vyplýva, že zeleň v riešenom území je neudržiavaná, poškodená, napadnutá chorobami a škodcami. Vyžaduje si dokonalú obnovu a následnú údržbu. Na základe zistených skutočností sme vytvorili návrh na obnovu zelene, ktorým sa priestor skvalitní a zatraktívni.

Realizáciou návrhu sa vytvorí prostredie pre oddych a relax, čím sa zabezpečí vyššia navštevovanosť a využívatel'nosť riešených priestorov.

Kľúčové slová: vidiecke sídlo, verejné priestranstvá, zeleň vidieka, obnova vidieka, obnova zelene

ABSTRACT

KUBALOVÁ, Zuzana: Solution of green spaces at public places in the village Nižná nad Oravou. Graduation thesis, Slovak University of Agriculture in Nitra. Faculty of Horticulture and Landscape Engineering. Director of the graduation thesis: Ing Gabriel Kuczman, PhD. Nitra: FZKI SPU, 2010. 85 s.

Every place has its own public space, which play the social role in the first place. Also green, which constitute a unique live plant material, has a deep meaning and is main part of rural settlement.

The aim of this thesis is to analyze the current state of green and social amenities in selected public places in Nižná nad Oravou. This village belongs to the Žilina region, district Tvrdošín.

The analysis of the current state is based on field research and theoretical knowledge gained by studying literature. The inventory of green with its photos is a part of analysis.

A survey showed the current state of green. The results of the analysis show that green in the selected places is scraggly, injured, attacked by diseases and pests. It requires a thorough renewal and consistent maintainance. Based on the results from the survey we have created a design which will improve and make more attractive the selected green spaces.

The realization of this project will create a place for rest and relaxation, an because of that more people will come to these places.

Keywords: rural settlement, public places, rural green spaces, countryside renewal, green renewal

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Podpísaná Zuzana Kubalová vyhlasujem, že som diplomovú prácu na tému „Riešenie zelene vo verejných priestoroch v obci Nižná nad Oravou“ vypracovala samostatne s použitím uvedenej literatúry.

Som si vedomá zákonných dôsledkov v prípade, ak uvedené údaje nie sú pravdivé.

V Nitre 19. mája 2010

.....

POĎAKOVANIE

Touto cestou vyslovujem poďakovanie pánovi Ing. Gabrielovi Kuczmanovi, PhD.
za pomoc, odborné vedenie, rady a konzultácie pri vypracovaní diplomovej práce.

V Nitre 19. mája 2008

.....

OBSAH

ÚVOD.....	11
1.PREHLAD O SÚČASNOM STAVE RIEŠENEJ PROBLEMATIKY	12
1.1 Vidiecke sídlo.....	12
1.1.1 Charakteristika vidieckeho sídla.....	12
1.1.2 Historický vývoj vidieckych sídiel na Slovensku.....	14
1.1.3 Typy vidieckych sídiel.....	16
1.1.4 Zonálna štruktúra vidieckych sídiel.....	19
1.1.5 Funkcie vidieka.....	21
1.2 Verejné priestranstvá vidieckych sídiel.....	22
1.2.1 Zásady a doporučená pre riešenie zelene a verejných priestranstiev.....	25
1.3 Zeleň vidieckych sídiel.....	28
1.3.1 Charakteristika pojmov zeleň, vegetácia, sídelná zeleň.....	28
1.3.2 Kategórie vegetácie.....	29
1.3.3 Funkcie zelene.....	30
1.3.4 Triedenie zelene vo vidieckych sídlach.....	32
1.3.5 Použitie a tvorba zelene vo vidieckych sídlach.....	33
1.4 Obnova vidieka.....	36
1.4.1 Súčasnosť a budúcnosť vidieka.....	37
1.4.2 Program obnovy dediny (POD).....	39
1.4.3 Agentúra pre rozvoj vidieka (ARVI).....	43
1.4.4 Slovenská agentúra životného prostredia (SAŽP).....	44
1.4.5 Mimovládne organizácie a inštitúcie.....	45
2. CIEĽ PRÁCE.....	47
3. MATERIÁL A METODIKA.....	48
3.1 Materiál.....	48
3.1.1 Základné geografické údaje o obci.....	48
3.1.2 História obce.....	48
3.1.3 Prírodné podmienky.....	50
3.1.4 Flóra.....	52
3.1.5 Fauna.....	53
3.2 Metodika.....	55

3.2.1 Spôsob získavania a spracovania údajov.....	55
3.2.1.1 Inventarizácia zelene.....	55
4. VÝSLEDKY PRÁCE.....	60
4.1 Analýza súčasného stavu vybraných verejných priestorov.....	60
4.1.1 Vymedzenie riešeného priestoru.....	60
4.1.2 Analýza zelene.....	61
4.1.3 Analýza občianskej vybavenosti.....	65
4.2 Navrhované riešenie zelene vo vybraných verejných priestoroch.....	65
4.2.1 Navrhované riešenie zelene v priestoroch okolia farského úradu- ČASŤ A...65	
4.2.2 Navrhované riešenie zelene v priestoroch okolia domu smútku- ČASŤ B.....	69
4.3 Zakladanie zelene a základné nároky na údržbu.....	70
4.3.1 Príprava územia.....	70
4.2.2 Výsadba zelene.....	71
4.2.3 Údržba zelene.....	72
5. DISKUSIA A ZÁVER.....	79
6. ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV.....	81
PRÍLOHY.....	85

ÚVOD

Vidiek, pre niekoho iba obyčajné slovo, pre ostatnú väčšinu priestor s hlbokým významom. Miesto relaxu, oddychu a načerpania síl s ponukou plnohodnotného zmyslu do ťažkých dní dnešnej uponáhľanej a „nervóznej“ doby.

Verejné priestranstvá so svojou spoločenskou a priestorovou funkciou sú súčasťou vidieckych sídiel. Sú miestom najväčšej aktivity a rozvoja osobnosti človeka.

Príroda je neodmysliteľnou súčasťou vzniku a vývoja ľudskej spoločnosti. Zeleň je darom vidieka a preto je potrebné mať k nej patričnú úctu a rešpekt. Buďme hrdí na nekonečné bohatstvo, krásu, estetické i zdravotno- rekreačné pôžitky, ktoré nám príroda ponúka.

Preto povinnosťou každého človeka, žijúceho na tejto zemi, je prírodu chrániť a zveľaďovať. To však vyžaduje dokonalé poznanie pôvodu, podmienok vzniku, zloženia živej a neživej prírody v okolí našej existencie. Je potrebné zmeniť vzťah človeka k prírode a zároveň objavovať a rozvíjať jej prednosti.

Vydajme sa na cestu skrášľovania a zatraktívnenia prostredia v ktorom žijeme skúmaním a pozorovaním hlbokých tajomstiev prírody.

Táto diplomová práca sa zaoberá problematikou obnovy zelene verejných priestorov vybraného vidieckeho sídla. Prehľad literatúry je spracovaný z dostupných zdrojov. Vypracovaniu konkrétneho návrhu na obnovu vybraných verejných priestorov predchádza analýza zelene spracovaná na základe terénneho prieskumu a hodnotenia drevín.

1. PREHLAD O SÚČASNOM STAVE RIEŠENEJ PROBLEMATIKY

1.1 Vidiecke sídlo

1.1.1 Charakteristika vidieckeho sídla

V teóriách a pragmatických príspevkoch sa stretávame s rôznymi názormi na definovanie a charakteristiku vidieka.

Pojem vidieka nemôže byť jednoznačne chápaný a definovaný v každej krajine. Vyplýva to z viacerých rozdielností, ako napr. rozdielnosti vo formovaní štruktúry osídlenia, z diferencovaných geografických podmienok, historického vývoja, prístupov k procesu urbanizácie, zelene, kultúry, atď.. (Kuczman, 2006).

Vidiecke sídla tvoria prímestské obce, dediny, ktoré sú prvotnými urbanistickými útvarmi na svete, vôbec s prioritnou funkciou rozvíjania poľnohospodárskej malovýroby a veľkovýroby vo svojom zázemí, podhorské osady a horské osídlenia, ako historické sídla baníkov, hutníkov, drevárov, uhliarov, panských poľovníkov (Supuka, 2000).

Zubriczký (2005) definuje vidiek ako územie s extenzívnym využívaním zeme s nízkou hustotou osídlenia (countryside, ländlicher raum, espace rural, selskaja mestnosť).

Vidiek je spojený s poľnohospodárstvom, pôdou, chovom hospodárskych zvierat - to všetko sú vlastnosti, ktoré mu dávajú silu a prítlačivosť (Šarafin, 1998).

Rýchla (1996) popisuje vidiecke osídlenie za sídelnú formu, ktorá je úzko previazaná na historický vývoj, prírodné pomery, spôsob života a tradície.

Dalo by sa tiež konštatovať, že vidiecka krajina je scénou poľnohospodárskej civilizácie. Je prejavom kultúrnosti a ekonomickej spôsobilosti ľudí meniť a prispôbovať si prírodu podľa svojich predstáv (Šarafin, 1998).

Vidiek je multifunkčný priestor poskytujúci množstvo úžitkov významných pre celú spoločnosť. Ako priestor pre bývanie a pre ekonomické aktivity vytvára podmienky pre poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybníctvo, remeslá a živnosti, priemysel a podniky poskytujúce služby. Je akýmsi vyrovnávacím protipólom nevyhnutným na udržanie environmentálnej rovnováhy, pre ochranu prírodných zdrojov nevyhnutných

pre život a pre udržanie jeho genetickej rozmanitosti. Vďaka udržiavanej krajine a jej mnohotvárnosti ponúka vidiek ideálne možnosti relaxácie a oddychu. Modernú spoločnosť obohacuje zachovávanie tradícií a kultúrneho dedičstva. Viditeľným dôkazom toho sú typické regionálne oblasti, ktoré majú vlastné dediny (Haraj, 1996) .

Zubriczký (2005) tvrdil, že dedina je sídlo s obyvateľmi zaoberajúcimi sa pestovaním rastlín a chovom zvierat, každé sídlo s prevažnou väčšinou ľudí žijúcich z pôdy ako formy ich existencie, nezávisle od veľkosti populácie, je dedina.

Tiež dodáva, že vidiecke sídla sú najdôležitejším elementom humánnej zložky na vidieku.

Každopádne sa nám vidiek predstavuje v dvoch rovinách: ako dôležitá súčasť životného prostredia a zároveň ako domov človeka (Šarafin, 1998).

Pojmom dedina označujeme zoskupenie ľudských obydlí charakterizované typickým spôsobom života, kultúry, hospodárenia, staviteľstva a remesiel s dominantným vzťahom človeka k pôde (Il'kovičovičová, 1996).

Krajiny Európskej únie definovali nasledovné typické znaky vidieckych zón (Fáziková, 1996) :

- dominancia poľnohospodárskych aktivít
- prevládanie zelených zón s ekologickými funkciami
- osídlenie rozptýlené na veľkých územiach
- nízka hustota obyvateľstva
- ohraničená veľkosť obcí
- prevaha pracovných miest vyžadujúcich fyzickú prácu
- existencia prírodných krás
- existencia typickej miestnej alebo regionálnej kultúry
- možnosti rekreácie a turistiky

Charakteristické znaky vidieckeho sídla:

- nízka zástavba (1-2 podlažná)
- počet obyvateľov je nižší ako 5 000
- hustota osídlenia nepresahuje 70 obyvateľov/ha
- min. 15 % ekonomicky aktívnych obyvateľov pracuje v poľnohospodárstve
- veľká časť obyvateľov dochádza za prácou do vyšších sídelných jednotiek a centier

Je komplikované presne vymedziť hranice medzi osídlením mestského a vidieckeho typu ako z hľadiska priestorového, fyzického, tak aj z hľadiska spôsobu života. Pri definovaní vidieka v slovenských podmienkach nie je možné presne stanoviť túto hranicu. Podľa oficiálneho členenia Slovenského štatistického úradu za vidiek považujeme územia mimo 136 štatutárnych miest vrátane ich katastrálnych území, v ktorých osídlenie nemá z hľadiska súboru sociálno-ekonomických faktorov urbánu - mestský charakter. Z hľadiska demografického ide o vidiecke sídelné útvary s počtom obyvateľstva do 5000. Existuje však 13 sídiel s menším počtom obyvateľov so štatútom mesta a naopak 8 väčších sídiel má jednoznačne vidiecky charakter. Určujúcim kritériom nie je počet obyvateľov, ale úroveň infraštruktúrnej vybavenosti, dostupnosti služieb a možnosti zamestnania ako aj kultúrne zázemie určitej oblasti (Štepánková, 2001).

Pretože podľa povahy osídlenia za hornú hranicu počtu obyvateľov možno za vidiecke sídlo považovať sídlo s 200 a inde s 20 000 obyvateľmi. Zo sociologického hľadiska je významnejšie ako počet obyvateľov to, aký charakter sídlo má, akým vývojom prešlo a aké funkcie zastáva vzhľadom ku svojmu okoliu. A tak podľa počtu obyvateľov máme na našom území malé mestá a veľké dediny (Feriancová, 2005).

Do vidieckeho priestoru však nezahrňujeme len súvislé osídlenie v podobe dedín, ale aj osídlenie rozptýlené (samoty, polosamoty, sklady, zariadenia umiestnené mimo obce), jednotlivé stavby mimo obce (kaplnky, mosty, cesty, vodné nádrže), prírodné a kultúrne prvky (lesy, lúky, polia, toky,...). produkty činnosti človeka (lomy, doly, náleziská a miesta spracovania surovín) (Šindlářová 1997).

Na Slovensku sa nachádza 2898 sídiel, z toho je 2762 dedín, čo predstavuje 95,3%. Pomer medzi počtom vidieckeho a mestského obyvateľstva je 56,1 : 43,9 (Jančura - Kršaková, 2004).

1.1.2 Historický vývoj vidieckych sídiel na Slovensku

Vznik sídiel je úzko spätý so vznikom civilizácie, ktorá sa spája s takou činnosťou človeka, keď prestáva používať prirodzene vzniknuté nástroje, začína sa zdokonaľovať a kultivovať svojou prácou. V pracovných nástrojoch ľudia spredmetňujú svoje tvorivé sily a zdroje prírody (Supuka a kol., 2000).

Sídelný vývoj dedín a miest nemožno od seba odtrhnúť. Predcivilizačné obdobie

sa odhaduje približne na 25 miliónov rokov a trvanie civilizácie asi na 12 tisíc rokov. Podľa najnovších výskumov prvé mesto vzniklo 6- 8 tisíc rokov p.n.l. v Palestíne (Jericho). Vznik miest bol determinovaný nerovnosťou triednej spoločnosti v jednotlivých regiónoch Zeme (Pašiak 1990, Supuka a kol., 1995).

Sídla vidieckeho (dedinského) typu sú rovnako založené na princípe deľby práce. Vo vidieckom sídle dominuje pastierstvo, lesníctvo, poľnohospodárska výroba, baníctvo a príbuzné remeslá vyššieho typu, obchod a útvary spracovania a neskôr aj sociálnej sféry (kultúra, vzdelanie, umenie a pod.) (Supuka a kol., 2000)

Vznik vidieckych sídiel na Slovensku je priamo spätý s historickým vývojom osídlenia. Vývin osídlenia možno rozdeliť na dobu predhistorickú a historickú (obdobie slovanské, slovensko-maďarské, fáza veľkej kolonizácie a novších kolonizácií). (Bauch a kol, 1974)

Praveké osídlenie Slovenska sa začína v predposlednej dobe ľadovej a v poslednej medziľadovej. Z toho obdobia boli nájdené historické lokality Homo sapiens v Gánovciach pri Poprade, v Moravancoch a pri Bojniciach. V predslovanskej fáze sa na Slovensku striedali Kelti, Dákovia, Germáni, Rimania (do r. 375 n. l.). Definitívne osídlenie Slovenska začína Slovanmi a ich potomkovia tvoria základ obyvateľov Slovenska. V roku 623- Samova ríša (Feriancová, 2005).

Na prelome 9. a 10. storočia sa v dôsledku vnútorných rozbrojov a vpádu starých uhrov Veľkomoravská ríša rozpadla a Slovensko sa stalo súčasťou Uhorska (Plesník, 1989).

Veľká kolonizácia začala v 13.-14. storočí po tatárskom vpáde. Vznikli vidiecke poľnohospodárske sídla v stoliciach Turiec, Orava, Liptov, Spiš, Šariš, Zemplín. Pokračovala banícka kolonizácia (Banská Štiavnica, Kremnica, Nová Baňa, Rožňava,...). Od 16. storočia registrujeme kopaničiarsku kolonizáciu.

V 16.-17. storočí nastupuje spontánna valašská kolonizácia- rumunská národnosť (zo Sedmohradka cez Ukrajinu, po hrebeňoch Karpát do Poľska a na Slovensko- Gemer, Pohronie, Liptov, Trenčín), vzniklo asi 200 valašských osád na Slovensku.

Horalská kolonizácia je mladšia (17.-18. storočie), smerovala z Poľska na Oravu, Kysuce a severný Spiš (Supuka a kol., 2000).

Neskorší vývoj osídlenia Slovenska (najmä vidieckych sídiel) prebiehal postupne v štátnej organickej súčasti Uhorska a neskôr Rakúsko-Uhorska. Dominovali najmä roztratené formy vidieckeho osídlenia (Rózová, 2003).

Od 2. polovice 19.storočia sa táto etapa postupne utvárala primerane podmienkam nerovnomerného vývoja jednotlivých oblastí Slovenska. Prechod ku kapitalistickým vzťahom s dôsledkami v sociálnej i hospodárskej sfére vyvolal aj zmeny v hmotnej kultúre obyvateľstva, teda i v stavebnej kultúre, často v podobe stagnácie či retardácie. Na druhej strane do života vidieka stále viac zasahoval civilizačný a technický pokrok (Benža, 1998).

Od 2. polovice 20. storočia sa tieto zmeny prejavili najciteľnejšie. Štruktúru vidieckeho osídlenia výrazne zmenila kolektivizácia poľnohospodárstva. Vidiecky priestor, ktorý mal v minulosti charakter produkčného obytného sídla, sa zmenil na prevažne obytné sídla. To znamená, že slovenská dedina stratila svoj výrazne agrárny charakter (Fáziková, 1996).

Vidiecke sídla sú teda výsledkom dlhodobého osídľovacieho procesu príslušného územia, regiónu. Ich podstatou je poľnohospodársky charakter výroby, ktorý zároveň spôsobil zmenu pôvodnej štruktúry krajiny na druhotnú štruktúru (Feriancová, 2005).

Každý región Slovenska má svoje zvláštnosti, svoj život, svoje zápasy o prosperitu. Minulosť, to bola závislosť dedín od miest, dedina nevedela uživiť svojich, klaňala sa mestu, bola mu podriadená, v meste boli v dávnej minulosti bohatí, na dedine chudobní (Šarafín, 1994).

1.1.3 Typy vidieckych sídiel

Podľa veľkosti a charakteru rozlišuje Supuka a kol. (2000) nasledovné typy vidieckych sídiel na Slovensku:

- **prechodné (sezónne)**

- salaše

- sú typom horských a podhorských sídelno - hospodárskych typov intenzívne využívaných (ale aj obývaných) vo vegetačnom období za účelom pastvy, ustajnenia a obhospodarovania hospodárskych zvierat (ovce, hovädzí dobytok)

- **trvalé**

- lazy, kopanice, osady, štále (formy roztrateného osídlenia)

- sú maloplošné vidiecke sídla skupinového, alebo individuálneho rozloženia obytných a hospodárskych domov s prioritne poľnohospodárskou výrobou a ťažobnou činnosťou (drevo, nerastné suroviny). V mnohých prípadoch majú charakter familiárnych sídelných útvarov, najčastejšie bývajú rozptýlené na svahoch, v údoliach, náhorných plošinách Slovenska. Všetky štyri typy majú takmer rovnakú funkciu a obsah, pojmové rozdiely vyplývajú viacmenej z regionálnych rozdielov (napr. Západné Slovensko-kopanice, Stredné Slovensko-lazy- Krupina, Detva, Severné Slovensko- osady).

Na Slovensku sa tvorili aj tzv. banské, rubačské, uhliarske osady, u ktorých prevažoval ťažobný a spracovateľský charakter výroby a poľnohospodárska výroba mala druhotný charakter

viesky - sú malé typy dedín s menším počtom domov a obyvateľov. Tvoria prechod medzi roztratenými typmi sídiel a sústredenými väčšími typmi vidieckych sídiel. Majú niekedy aj funkciu jadier roztratených sídiel

dediny (obce) - predstavujú kompaktný typ vidieckeho sídla s jasnou urbanistickou štruktúrou a účelovými funkciami. Podľa počtu obyvateľov sa obce (dediny) zaraďujú do niekoľkých veľkostných skupín, pričom za hornú hranicu možno pre vidiecke obce pokladať zhruba 2000 obyvateľov, resp. až 5000 obyvateľov.

Aj keď počet obyvateľov nie je rozhodujúcim kritériom veľkostnej kategórie obce, jednako však sa prijalo pravidlo o kategóriách obcí: malé- do 500 obyvateľov, stredné- 500- 1000 obyvateľov, veľké- nad 1000 obyvateľov.

Pôdorysno-genetické typy vidieckych sídiel

Najstarším dokladovaným dielom o pôdorysných formách sústredených osád a o oráčinovom systéme v ich katastroch na Slovensku je práca Mateja Bela z 18. storočia „Tractatus de re rustica Hungarica“ (nachádza sa v Maďarskej národnej knižnici v Budapešti). Je to prvý sídelnogeografický prameň Slovenska nadregionálneho významu.

Najčastejšie sa sídla rozkladali v dolinách a na rovinách, málokedy vystupovali do výšok nad 300 m n. m. V súčasnej dobe sa vidiecke (aj mestské) sídla vyskytujú do 900 m. n. m. (okrem liečebno rehabilitačných a rekreačných osád).

Vtedajšie a častokrát doteraz zachovalé názvy obcí odzrkadľovali charakter krajiny a typ vegetácie, napr. Dúbrava, Dúbravka, Hrabičov, Jasenie, Kalište, Borisko, Slatiny, Topolčany. Mnohé názvy obcí a osád majú familiárny charakter, napr. Michal', Janíkovce, Debnárovci, Boháčovci a pod.

Podľa základných priestorových princípov možno pôdorysné sídelné sústavy rozdeliť na:

- lineárnu jednoduchú,
- lineárnu zložitú,
- lineárnu reťazovú,
- radiálno okružnú,
- priestorovo jednoduchú,
- priestorovo zložitú,
- geometrickú.

Pôdorysno-genetické formácie sídiel sú na Slovensku najčastejšie zastúpené typmi prícestných sídiel, pri ktorých môžeme rozlíšiť (Fekete 1947, Šarašin, Sopirová 1982):

- a) Dedinu pri hradskej - napr. dediny na Orave
- b) Ulicovka
- c) Cestná radová dedina - napr. Liptovská Lužná
- a) Potočná radová dedina
- b) Reťazová kolonizačná dedina - nemeckí kolonisti
- c) Voľná reťazová kolonizačná dedina
- d) Parcelačná radová dedina

Koncentračnou silou obce (dediny) je ústredný priestor najrozličnejšieho tvaru, tzv. náves. Medzi návesné osady patrí: vretenovka, okrúhlica a dedina s námestím (Feriancová, 2005).

Funkčná typizácia vidieckych sídiel

Funkčné typy vidieckych sídiel delíme do niekoľkých skupín podľa základných kritérií:

- a) Podľa ekonomickej aktivity: výrobné, zamestnanecko-obytné, obytné, sídla so zmiešanou funkciou.
- b) Podľa hospodárskej štruktúry obcí: funkcia priemyselná, poľnohospodárska, dopravná, lesnícka, službová a ich rôzne kombinované varianty.
- c) Podľa lokalizácie domov a ich príslušenstva z hľadiska kompaktnosti.

Výrobné typy sa delia na nasledovné subtypy (Supuka a kol., 2000):

- Výrobný subtyp poľnohospodársky - dominujúca je poľnohospodárska funkcia. Tento typ obcí sa vyskytuje najmä na Podunajskej nížine a Lučenecko-Rimavskej kotline.
- Výrobný subtyp priemyselný - v obci je umiestnený nejaký typ závodu alebo priemyselného podnikateľského subjektu. Popri priemysle je zastúpená aj funkcia lesnícka, dopravná, stavebná, službová (napr. Pohronský Ruskov, Horné Orešany, Harmanec, Dolné Hámre).
- Výrobný subtyp poľnohospodársko - priemyselný a poľnohospodársko-stavebný. V obciach tohto typu prevláda poľnohospodárstvo, podružná je funkcia priemyslu a stavebníctva.
- Poľnohospodársko - službový a lesnícky (napr. Bratislava - vidiek, Kráľova Lehota).

1.1.4 Zonálna štruktúra vidieckych sídiel

Vidiecke sídla v porovnaní so sídlami mestského typu nemajú až tak podrobne diferencovanú zonálnu štruktúru. Vo vidieckych sídlach kompaktného typu možno hovoriť o zóne obytnej a výrobnjej.

V sídlach roztrúseného charakteru (lazy, kopanice a pod.) tieto základné funkčné zóny splývajú, resp. hranice nie sú zrejme (Supuka a kol., 2000)

Zonálna štruktúra vidieckych sídiel je závislá od:

- veľkosti sídla,
- urbanistickej štruktúry,
- socio-ekonomického typu sídla,
- geografickej polohy sídla,
- väzby sídla na hlavné dopravno-komunikačné trasy.

V intraviláne sídiel možno vyčleniť nasledovné funkčné zóny dediny:

a) **Zónu administratívy, služieb, ochrany a kultúry** - patria sem objekty:

- zdravotné stredisko, obvodní lekári, dom dôchodcov, dom opatrovateľskej

služby,

- požiarny útvar obce a policajný útvar,
- kino, objekty pre divadlo, knižnica, školy, cirkevné objekty a zariadenia,
- obchody, remeselnícke dielne, opravovne, zberne, pohrebné služby,
- ihriská, telocvične, kúpaliská, parky a parkovo upravené plochy, kontaktné lesy.

b) Zóna bývania a záhradníckej výroby:

- túto zónu možno rozdeliť na nasledovné funkčné priestory:
- priestory obytných domov a príslušných hospodárskych objektov,
- priestory okrasných záhrad, dvorov a átrií,
- priestory úžitkových záhrad a ovocných sádov,
- priestory úzkoblokových polí v hraniciach stavebných pozemkov.

Vo väzbe na funkčnú zonálnosť dediny, jej socio-ekonomické aktivity a charakter priľahlej krajiny vo vidieckych sídlach a ich kontaktných zónach možno vyčleniť nasledovnú druhotnú štruktúru krajiny (Feriancová, 2005):

a) Abiotické prvky:

- zastavané plochy,
- komunikačná sieť,
- ťažobné plochy a jamy,
- skládky odpadu.

b) Biotické prvky:

- prírodné,
- poloprírodné (vysadené),
- kultúrne: - úžitková vegetácia,
 - rekreačná a okrasná vegetácia,
 - plochy cirkevných objektov a pietnych miest

1.1.5 Funkcie vidieka

Vidiecky priestor je prevažná časť štátneho územia (krajina), nezastavaná mestskou zástavbou, t.j. voľná krajina, doplnená pôvodným vidieckym osídlením, t.j. poľnohospodárskym, a plochami, na ktorých prebieha výstavba, alebo aktivity, ktoré nesmerujú k podobe a funkciám (budúcich) urbánnych (mestských) celkov: ťažba, spracovanie nerastov a surovín, energetické celky (elektrárne, priehrady), komunikačné líniové stavby, areály pre priemyslové spracovanie poľnohospodárskej a lesnej produkcie, nezávisle od poľnohospodárskeho pôdneho fondu a pestovaných komodít, atd. (Baše, 2006).

Vidiek plní množstvo významných funkcií, ktoré neslúžia iba jeho obyvateľom, ale celej spoločnosti. Je miestom, kde sa nachádza väčšina poľnohospodárskej výroby zásobujúcej potravinami, surovinami, súčasne poskytuje priestor pre spracovanie a skladovanie nielen potravín, je prostredím pre rekreáciu obyvateľstva, je bydliskom veľkej časti populácie, je nositeľom posledných zvyškov zdravého alebo zdravšieho životného prostredia (prírodné rezervácie, chránené oblasti, národné parky, lesy, vodné toky,...).

Preto sa hovorí o vidieku ako o stabilizujúcom prvku krajiny (patrí prevažne ku krajine poľnohospodárskej) (Feriancová, 2005).

Poslaním vidieka už nie je sebestačnosť a zaisťovanie potravín. Skôr je položené otázky ako zaobchádzať s krajinou, v ktorej sa buď obmedzuje po stáročia stabilizovaná tradičná poľnohospodárska produkcia, alebo sa hľadajú nové plodiny (energetické), alebo sa zdôrazňuje ich rekreačný potenciál ako nová prioritná funkcia (Baše, 2006).

Podľa Žiškovej (2004) je vidiecky priestor pracovným prostredím štvrtiny ekonomicky aktívneho obyvateľstva, ktoré pracuje vo vidieckych sídlach v poľnohospodárstve, lesníctve, v službách a miestnom priemysle. Vidiecky priestor je podľa nej obytným prostredím polovice obyvateľstva. Stavebný fond vidieckych sídel predstavuje značný podiel na celkovom bytovom fonde.

1.2 Verejné priestranstvá vidieckych sídiel

Verejnými priestormi dedín sú námestia a hlavné ulice, prípadne nepravidelné rozšírenia v okolí kostola, stanice autobusu, obchodného strediska (Sýkora, 1998).

Ich hlavnou funkciou je umožňovať pobyt a prepravu všetkým. Jednotiacim technickým merítkom pre prispôsobovanie sa priestorov potrebám sa stal automobil. Dedinské námestie definitívne prestalo byť v prvom rade rozdeľovacím priestorom poľnohospodárskych činnosti viazaných k poľnohospodárskym usadlostiam obklopujúcim námestíčko. Verejný vidiecky priestor dnes, okrem obslužnej funkcie, realizovanej automobilom, plní tiež funkcie reprezentačné, to znamená, že musí spĺňať predpoklady pre dobrú susedskú komunikáciu. Z hľadiska ľudských potrieb sa ukazuje, že verejným záujmom v území sú tie jeho časti, v ktorých sa stretávajú a stotožňujú všetky individuálne záujmy so záujmami pospolitosti. Bude to teda akási "kostra územia". Spoločným záujmom pospolitosti dediny je prehľadná osnova priestorov a komunikácii, umožňujúca dobrú orientáciu a súčasne zachovávajúce miestne tajomstvá (Šarafín, 1998).

Ideológia minulého obdobia sa postarala, aby dominantné postavenie kostolíka alebo kaplnky zaujalo napr. stožiarová alebo murovaná trafostanica. Zmeny v spôsobe života spôsobili stratu alebo redukciu role verejných priestorov (námestí, hlavných ulíc) ako zhromažďovacích priestorov. Technický spôsob uvažovania vkladal do týchto významných častí sídiel technické zariadenia (váhy, čerpacie stanice), potrebné zastávky verejnej dopravy, atď.. Výnimočne došlo i k záberu časti verejných priestorov k súkromným účelom. Námestie obsadili typové stavby nekontextuálnych predajní potravín, inde kultúrnych domov a domov služieb, pokiaľ neboli situované na mieste nového centra, pokiaľ vzniklo. Dnes sú mnohé z uvedených stavieb opustené, prestavané alebo ich náhradný prevoz je problematický.

Mnoho verejných priestorov má asfaltový povrch vo veľkom rozsahu z celkovej plochy, inde je námestie premenené v problematický verejný park, ktorý často nie je využívaný (Baše, 2006).

Tiež vidiecka zástavba stále stráca niekdajší ráz. To sa prejavuje paradoxným susedstvom niekedy až rádovo rozdielných štandardov stavieb. Súhrnne možno povedať, že vidiecka zástavba prechádza procesom akejsi chaotickej individualizácie nesúcej znaky "pomeštenia" (Feriancová, 2005).

Hlavné priestory vidieka sú ideálnym miestom pre umiestnenie dôležitých objektov občianskej vybavenosti, ako napríklad pre správu, kultúru, obchody, stravovanie, často sa tam nachádza aj zastávka autobusovej dopravy. Občianska vybavenosť má zložitejšie dispozičné riešenia, jeho vstupy a vjazdy začínajú v hlavnom priestore. To kladie nároky na dopravné riešenie priestoru.

Kostoly, schody, pamätníky a podobne by mali mať okolo seba upravený prírodný priestor, motorová doprava by mala byť čo najviac od nich vzdialená. Ostatné architektonicky cenné alebo pamiatkové chránené objekty (fary, školy, chalupy, mosty) boli zabudované do terénu. Tento stav pôvodnosti okolia by sme nemali narušiť a keď je narušené mali by sme ho obnoviť a uvoľniť od stavieb (Sýkora, 1998).

Obrazy z času na prelome storočia ukazujú romantické dedinské pohľady s úzkymi štrkovými ulicami a nespevnenými námestiami. Tieto zdanlivé idyly nemôžu byť prenášané do súčasnosti, tu sa potreby a rámcové podmienky silno zmenili. Kedysi vznikali námestia a ulice bez vytvoreného zámeru. Dnes potrebujeme plány a architektov.

Podoba dedinského námestia je pre každú obec charakteristická. Malé obce boli väčšinou založené ako hromadné dediny bez plánovaného námestia. Až cez budovanie cintorínov vznikali väčšie voľné plochy. Oproti tomu, mestá mali projektované námestia (Danninger, 1999).

Občianska vybavenosť

Nové objekty občianskeho vybavenia podstatne ovplyvnili obraz dedín a vytvorili nové verejné priestranstvá. Sú to predovšetkým (Sýkora, 1998):

- Obecný úrad- na samostatný dom je malá náplň, združuje sa preto niekedy s poštou, stavebným úradom, knižnicou, alebo policajnou stanicou.
- Pošta, sporiteľňa
- Materská škôlka- môže byť vo väčších dedinách. Veľkosť sa dimenzuje na 5% počtu obyvateľov, ale za predpokladu vyrovnaného pomeru mladých a starých rodín a perspektívy osídlenia.
- Základná škola - veľkosť školy (počet tried) závisí od veľkosti obce.
- Lekárň - ide o nižší stupeň zdravotnej vybavenosti.
- Zdravotné stredisko - pokrýva potreby územia s asi 4000 obyvateľmi.
- Ihrisko- skladbu ihrísk ovplyvňuje počet osôb, ktoré ich využívajú a ich organizácie

(športový klub, verejnosť, dospelí a deti). Pre letné športovanie sa na dedinách najčastejšie objavuje ihrisko pre futbal a vybíjanú, v krytých priestoroch (telocvičniach) sa cvičí základná telesná príprava, aerobik, stolný tenis, ostatné druhy športov sú zastúpené zriedka, alebo chýbajú.

- Prírodné kúpaliská - kúpalisko v prírodnom prostredí (t.j. nekryté) môže byť vybudované úpravou vodného toku, rybníka, alebo ako umelá nádrž. Základnou požiadavkou je dostatočné množstvo vody a jej čistota.
- Reštaurácie - stravovacie zariadenie môže byť na dedine rôzneho typu a zamerania (hostinec - výčap a jednoduché jedlá, furmanka- výčap a ľudové špeciality, pizzeria - špeciality talianskej kuchyne, poľovnícka reštaurácia, rybárska jedáleň, koliba, atď.).
- Obchody - v dedine do 400 obyvateľov budú skôr formou zmiešaného predaja, vo väčších sa okrem nich objavujú špecializované predajne.
- Požiarne zbrojnica
- Záhradníctvo pre údržbu verejnej zelene - môže byť spojené s produkciou zeleniny a s predajom.
- Cintoríny
- Vodojemy - vodojemy slúžia k akumulácii pitnej, úžitkovej, alebo požiarnej vody a k vyrovnávaniu rozdielov medzi rovnomerným prítokom a kolísajúcou spotrebou.
- Požiarne nádrže- každá dedina musí mať zaistený dostatok vody pre prípad požiaru. Tzv. požiarne vodu možno získať z prírodného zdroja, alebo z umelo vybavenej požiarnej nádrže.
- Čistiare odpadových vôd
- Transformátory

Obchodné domy a domy služieb poznačili dediny jednotvárnosťou a uniformitou svojich tvarov. Význam týchto budov je nepopierateľný. Dominantou dediny ostáva kostol ako výrazný symbol jej ľudskosti (Šarafín, 1999).

1.2.1 Zásady a doporučenia pre riešenie zelene a verejných priestranstiev

Dosiahnutie súladu s krajinou a ďalšie všeobecné zásady

Použitie odrastených stromov

Ak sa chystajú v obci zásadné alebo aj čiastkové úpravy verejných priestranstiev a zelene územia, je potrebné vedieť, ktoré prvky boli a sú pre obec a daný kraj typické a sledovať, či v navrhovanom riešení nechýbajú. Ide najmä o tradičné použitie odrastených stromov, ktoré je v každej oblasti územia odlišné.

Obnovenie historických výsadiieb veľmi závisí na názoroch zastupiteľstva aj občanov. Málokedy je však z dôvodu zatienenia aj celkovej údržby plôch reálna obnova pôvodného počtu odrastených drevín, najmä ovocných, keďže záujem o ovocie mimo súkromnej záhrady je nízky. Vysoké dreviny majú tiež množstvo nepriateľov, ktorí sa najčastejšie sťažujú na padajúce lístie, zatienenie obytných budov a sťaženie dopravnej situácie. Tento problém je možné do istej miery riešiť použitím malokorunných či úzkokorunných kultivarov, v prípade ovocných drevín je možné vysadzovať bezplodé alebo máloplodé odrody, ktoré aspoň v období kvetu vytvoria tradičnú atmosféru rozkvitnutej vidieckej ulice či námestia (Kašparová a i., 2003).

Použitie ihličnanov

Použitie ihličnanov sa nedá odmietať vždy a všade. V mnohých prípadoch boli vysadzované už tesne po vojne, inde dokonca za prvej republiky. Niektoré stromy dosiahli úctyhodných rozmerov a dominantného postavenia v obci a je potrebné ich rešpektovať. V novozakladaných výsadbách by však ihličnany rozhodne nemali prevažovať, mali by byť vysadzované skôr výnimočne. Využitie by pri tom mali byť ich charakteristické vlastnosti, sezónna a vývojová stabilita vzhľadom. Prednosť by však mali mať listnaté stromy, sú premenlivé, menia sa nielen v priebehu svojho rastu, ale aj v priebehu roka. V horúcich letných dňoch poskytujú ľuďom dostatok tieňa, v zime a v skorej jari zasa nebránia slnečným lúčom okolité priestranstvá presvetliť, prehriať a zútluňiť. Zvlášť dôležitá je výsadba najrôznejších kvitnúcich stromov a krov, ktoré do priestorov vidieckej zelene prinášajú potrebnú pestrosť.

Ružové na kvetinové záhony

Najmä v 50. – 70. rokoch boli v mnohých obciach na najexponovanejších miestach, okolo cirkevných pomníkov, kultúrnych domov a pod., zakladané ružové, miestami aj kvetinové - trvalkové a letničkové záhony. Tieto úpravy majú dodnes opodstatnenie. Využiť ich je možné hlavne tam, kde sú v rozpočte obce dostatočné prostriedky na ich pomerne nákladnú údržbu, alebo kde sú miestny občania ochotní sa o tieto úpravy dobrovoľne postarať.

Vodné toky a plochy

Príjemné oživenie do verejných priestorov vždy prinesú vodné toky a vodné plochy. Vhodnejším riešením ako zamednenie vodných tokov, prípadne ich zahĺbenie do opevnených, často málo vzhľadných korýt, tak obľúbené v nedávnej minulosti, je vybudovať niekoľko stupňov, ktoré vzhľadovo i zvukovo zapojí tok spolu s navrhnutou sprievodnou zeleňou do obrazu obce.

Trávniky

Kvalitný trávnik je základom všetkých dobre založených záhradných úprav. Vo vidieckych obciach však má typický mestský parkový či kobercový trávnik opodstatnenie len na najvýznamnejších parkových plochách. Pre ostatné drobné zákutia v obci, najmä v okolí detských ihrísk, športovísk či poľnohospodárskych výrobných stredísk je vhodnejšie druhovo pestrejší trávnik, kosený jedenkrát za 3 – 6 týždňov (Kašparová a i., 2003).

Zásady vegetačných úprav vidieckych verejných priestranstiev

Základom dobrej a tradícii odpovedajúcej úprave vidieckych námestí a ulíc je založenie trávnik, ktorý má byť podľa charakteru a regionálnej tradície doplnený menším či väčším počtom stromov a krov. Ich základ by mali tvoriť dreviny domáce, doplnené o zažité, hlavne kvitnúce dreviny cudzie. V zásade by však mali byť chránené všetky dreviny súčasné, s výnimkou porastov chorých, prehustených a prestarlých. Významné staré stromy by mali byť odborne ošetrené. Prebierky a dosadby nových drevín je nutné vykonávať citlivo s ohľadom na to, ktoré budovy a pohľady je treba zakryť a ktoré naopak zdôrazniť. Pri výsadbách krov je potrebné zvážiť, aké druhy budú

použité a ich počet, aby nedošlo k úplnému zahusteniu parterov a optickému roztriešteni priestoru. Stromy a kry by mali vzhľadom na optimálny pomer svetla a tieňa i na ľahšiu údržbu, tvoriť ucelené skupiny striedané voľnými trávnatými plochami.

V uliciach je najpôsobivejšie, keď stromy tvoria pravidelnú alej. Podľa šírky komunikácii a v závislosti na vzdialenosti budov od nej je možné zvoliť väčšie, či len malo- a úzkokorunné dreviny. Ohľad je nutné vždy brať na podzemné aj nadzemné vedenie inžinierskych sietí, ktoré často predstavuje pre použitie väčších drevín zásadnú prekážku. Riešením je kabelizácia sietí, tá je však pre mnoho obcí zatiaľ z finančných dôvodov nedostupná (Kašparová a i., 2003).

Parky a parčíky

Na hlavných námestiach aj inde, najčastejšie pri zastávkach hromadnej dopravy, pri drobných stavbách mimo hlavných námestí či komunikácií atd., vznikajú parky a parčíky.

Niektoré, najmä situované pri okraji obce, tvoria potom prechod do voľnej krajiny. Ide často o veľmi hodnotné drobné plochy zelene, ktoré zvlášť obciam s rozptýlenou zástavbou a v kombinácii s drobnými stavbami vtláčajú celkom špecifický charakter.

Plochy parkov a parčíkov by mali byť živým plotom či ďalšími odrastenými drevinami oddelené od intenzívnych dopravných ťahov.

V hlavných, reprezentatívnych priestoroch obce by mali dominovať vyššie dreviny domáce, exotické druhy by mali slúžiť len ako zaujímavý doplnok. Každé zákutie môže mať svoj špecifický charakter, ale cudzorodé dreviny by nikde nemali prevažovať. Predovšetkým je nutné rešpektovať krajové špecifiká.

V zásade často stačí, aby trávniky boli dobre udržiavané a plochy na vhodných miestach doplnené lavičkami. Tam, kde to priestorové podmienky dovoľia, je možné umiestňovať herné prvky pre deti, ktoré by však programovo nemali byť kombinované s plochami vyhľadávanými predovšetkým staršími občanmi. Lavičky a stoly, osvetlenie, odpadkové koše a herné prvky by mali byť z hľadiska dizajnu materiálu a farieb volené obozretne na mieru vidieckej autenticity okolitých plôch (Kašparová a i., 2003).

1.3 Zeleň vidieckych sídiel

1.3.1 Charakteristika pojmov zeleň, vegetácia, sídelná zeleň

Základným materiálom v záhradnej a krajinárskej tvorbe životného prostredia človeka je zeleň, ktorú tvoria rastliny, z nich predovšetkým dreviny (Krajčovičová, 1999).

Zeleň – s pojmom zeleň pracujú hlavne záhradní architekti, stavební architekti, urbanisti, záhradníci. Pojem zeleň je spojená so zastavaným územím, priemyslom a obhospodarovanou časťou krajiny. Tieto plochy zelene sú zámerne za nejakým účelom zakladané, udržiavané, rozvíjané. Zahŕňa všetky trvalé ale aj krátkodobé vegetačné a technické prvky, ako sú stromy, kry, kvety, trávnik, mobilná zeleň, strešné záhrady, hospodárske plodiny, cesty, schodiská, bazény, plastiky, oporné múriky a pod., usporiadané podľa zásad sadovníckej estetiky s viacfunkčnou kompozíciou, ktorá dopĺňa alebo zobytnuje dané prostredie (Rózová- Halajová, 2002)

Zeleň je spojovacím a jednotiacim elementom všetkých funkčných plôch, zariadení a vybavenosti sídla. Spája obytné priestory so zeleňou krajiny (Supuka, 1999).

Vegetácia – s pojmom vegetácia pracujú predovšetkým profesie biológov, ekológov, krajinných ekológov a pod. Predstavuje vegetačný kryt zeme, ktorý je schopný autoreguláciou a sukcesným vývojom zabezpečiť svoju trvalú existenciu aj bez zásahu človeka. Môžeme sem zaradiť lesné porasty, flóru mokradí, lúk, vodných tokov a plôch, vysokohorských skalných útvarov, národných parkov, poľných a záhradných kultúr, neužitkov pod. Tieto plochy sa vyskytujú predovšetkým mimo zastavané územie (Rózová- Halajová, 2002).

Rózová (2003) uvádza, že vegetácia sa uplatňuje v tvorbe všetkých troch základných ekosystémových typoch krajiny (lesnej, poľnohospodárskej, urbanizovanej). Je prvkom a zložkou prírodného charakteru, to znamená, že v tvorbe krajiny ju používame ako nástroj sprírodňujúci.

Zeleň dediny je súčasťou krajinnej zelene. Má nezastupiteľnú úlohu ako regulátor mikroklimy, prachový filter, rozptyľovania hluku ako aj významnú estetickú

úlohu. Spolupôsobí s jednotlivými budovami a dotvára ich okolie. Takisto ovplyvňuje pôdne a vlhové podmienky, teplotu vzduchu, prístup slnka. Urbanistický návrh nestanovuje ako má vyzerat' ozelenenie súkromných pozemkov, ale môže ovplyvniť zeleň na verejných priestranstvách a na hraniciach obce (Feriancová, 2005).

1.3.2 Kategórie vegetácie

Vegetáciu ako významný krajinotvorný prvok charakterizujú jej vlastnosti, schopnosti a výrazové znaky, ktoré možno zhrnúť do nasledovných kategórií (Supuka, 1998):

1. Vegetácia je priestorotvorný prvok (najmä drevinová)
2. Má schopnosť rásť, meniť plochu a objem
3. Dynamicky menia biologické prejavy
4. Tvorí rôznorodé tvary, textúru a štruktúru
5. Tvorí farebnosť priestoru
6. Má kontinuálnu plošnú, priestorovú a tvarovú formovateľnosť
7. Tvorí a ochraňuje diverzitu flóry a fauny
8. Posilňuje ekologickú stabilitu krajiny
9. Produkuje biomasu a utilitárne hodnoty pre človeka a organizmy
10. Tvorí krajinný obraz, priestory pre liečbu a rekreáciu

Základné kategórie drevín podľa priestorovo- funkčného rozdelenia v sadovníckych a krajinárskych úpravách (Machovec, 2000):

- a) Základné (kostrové) dreviny - v daných podmienkach musia vytvárať základ, čiže kostru parku pre dané sadovnícke resp. krajinárske úpravy. Preto musia byť použité druhy úplne spoľahlivé tak pri vytváraní požadovaných priestorových dimenzií, ako aj v ich dlhodobom trvaní.
- b) Doplnkové dreviny – sú vhodné a vyhovujúce daným podmienkam, ktoré však v niektorých svojich vlastnostiach nedosahujú optimálne parametre, a preto nemôžu byť použité ako základné dreviny. Svojimi vzhľadovými vlastnosťami dopĺňajú a zvýrazňujú sadovnícku kompozíciu.
- c) Výplňové (dočasné) dreviny – slúžia predovšetkým na rýchle vyplnenie plochy a

priestoru.

d) Podrastové dreviny - odlišujú sa hlavne v tom, že sú schopné dlhodobo vegetovať pod podrastom horného stupňa (etáže) základných sadovníckych a krajinárskych úprav.

e) Kroviny (pokryvné dreviny) - sú určené na vytváranie samostatných nižších porastov v celkovom kompozičnom rámci vyšších a vysokých drevín. Aby sa kry mohli úplne rozvinúť a esteticky uplatniť treba, aby boli umiestené na priamom slnku.

Podľa Dobruckej (2002) sídelnú zeleň nie je vhodné vnímať ako krajinu, pretože i keď sídelná zeleň zahŕňa zložku biotickú (vegetačné prvky) a zložku abiotickú (prírodné abiotické prvky), zahŕňa tiež umelé prvky (sadvnícke prvky, napr. prvky drobnej architektúry a pod.).

Sídelná zeleň je zakladaná i udržiavaná cieľavedome, účelovo. Tento urbanisticko- architektonický rozmer zelene je tým faktorom, ktorý vyčleňuje zeleň z krajiny a ktorý jej dáva špecifický rozmer.

1.3.3 Funkcie zelene

Najdôležitejšie funkcie zelene by sme mohli rozdeliť do troch kategórií. Ekologická a ochranná funkcia, ktorá je dominantná v krajine (lesnej a poľnohospodárskej), hospodárska funkcia, prevažuje v poľnohospodárskej a lesnej krajine, čiastočne aj urbanizovanej krajine (v sídlach) a environmentálna funkcia, ktorá je zameraná na zlepšenie životného prostredia človeka v urbanizovanej krajine. Poslednou skupinou sú ochranné funkcie, napríklad pôdochranná, vodoochranná, dopravná a pod. (Rózová- Halajová 2002).

Supuka a kol. (2000) používa nasledovnú klasifikáciu funkcií vegetácie:

- renaturalizačná (sprírodňovacia)
- melioračná (zlepšovacia)
- asanačná (ozdravovacia)
- izolačná (ochranná)
- architektonicko- estetická
- sociálna (spoločenská)
- psychologická

Sídelná zeleň je špecifická zložka sídelnej štruktúry s mnohými funkciami. Tvorí organickú súčasť vnútornej štruktúry sídla a ucelený systém v zastavanom území a v okrajových častiach pôsobí ako integrujúci činiteľ sídla a okolitej krajiny.

Často jej estetická funkcia nie je prioritná, ako sa mnoho ľudí (i odborníkov) domnieva, ale prioritná je funkcia hygienická. Je nutné zdôrazniť význam jej integrovaného komplexného pôsobenia na kvalitu života a harmonický rozvoj človeka i spoločnosti v súvislosti so skvalitnením životného prostredia.

Pri súčasnom stave životného prostredia je environmentálna funkcia zelene v sídelnom útvare nenahraditeľná, pretože zeleň je jedinou zložkou životného prostredia, ktorá má schopnosť zlepšovať stav životného prostredia. Z uvedeného dôvodu rastie význam zelene v zastavanom území, a to v závislosti od lokalizácie zastavaného územia v krajine (Dobrucká, 2002).

Midriak (1981) združuje funkcie zelene do troch základných funkcií:

- A) **produkčná funkcia zelene**, ktorá je na získanie materiálových hodnôt, najmä drevnej hmoty, kvetov, plodov, kôry, živice a pod.
- B) **ekologická funkcia zelene**, ktorá je vo využívaní pôsobenia zelene na okolité prostredie (pôdu, vodu, vzduch) a zahŕňa
- protieróznou pôdoochrannú funkciu zelene,
 - protideflačnú pôdoochrannú funkciu zelene,
 - protizosuvnú pôdoochrannú funkciu zelene,
 - protilavínovú pôdoochrannú funkciu zelene,
 - brehoochrannú funkciu zelene,
 - vodohospodársku funkciu zelene,
 - protiimisnú funkciu zelene,
 - vytvára priestor pre život a rozvoj rastlinstva a živočíšstva (bioty),
- C) **environmentálna funkcia zelene**, ktorá je vo využívaní zelene ako životného prostredia ľudí na rekreáciu a liečenie, na tvorbu krajiny a ochranu prírody, na výskumné a iné ciele, pričom zahŕňa
- zdravotno-rekreačnú funkciu zelene,
 - zdravotno-liečebnú funkciu zelene,
 - kultúrno-krajinotvornú funkciu zelene,
 - kultúrno-ochranársku funkciu zelene,

- poľovnú funkciu zelene,
- výskumnú funkciu zelene,
- architektonicko-estetickú funkciu zelene.

1.3.4 Triedenie zelene vo vidieckych sídlach

V sadovníckej a urbanistickej praxi sa používa nasledovné triedenie zelene (Hurych, 2002):

a) **Verejná zeleň** - plochy zelene v sídle, ktoré sú prístupné verejnosti bez akéhokoľvek obmedzenia. Čím väčšia je hustota obyvateľov na jednotke plochy, tým by malo byť väčšie zastúpenie tejto kategórie zelene. Plochy sú väčšinou zakladané a udržiavané z prostriedkov obce.

- do tejto kategórie zaraďujeme: stromoradia, mobilnú zeleň v uliciach, voľné miesta po asanácii budov, parkoviská, námestia, zeleň pri významných budovách, pomníky a pamätníky, odpočinkové lúky, cieľové prechádzky, odpočívadla, náučné chodníky, psie lúky, doplnková parková zeleň, spoločná zeleň bytových domov, izolačné pásy a vetrolamy, melioračná zeleň, ekologické koridory, lesy a trávne porasty a pod.

b) **Vyhradená zeleň** - plochy zelene, ktorých prístupnosť je obmedzená určitej skupine obyvateľov alebo len v určitých stanovených hodinách, prípadne za určitých podmienok napr. poplatok. Zastúpenie tejto kategórie zelene je dané špecializáciou rôznych inštitúcií a zariadení v rámci obce.

- do tejto kategórie zaraďujeme: zeleň cintorínov, špeciálne obytné záhrady verejných organizácií, často i zeleň športových a rekreačných areálov a zeleň poľnohospodárskych podnikov a fariem.

c) **Súkromná zeleň** - plochy zelene, ktoré sú využívané súkromnými osobami. Plochy v osobnom vlastníctve, kde je prístup verejnosti vylúčený. Táto kategória zelene má veľmi významné plošné zastúpenie vo vidieckych sídlach.

- zaraďujeme sem všetky formy súkromných záhrad, ovocné sady a produkčné záhrady organizácií.

d) **Hospodárska zeleň a zeleň osobitného významu** - je lokalizovaná vo väčšej miere v extraviláne sídla.

1.3.5 Použitie a tvorba zelene vo vidieckych sídlach

Vegetačné úpravy na vidieku by mali byť jednoduché, jednotné, mali by rešpektovať nielen architektúru, ale aj prirodzené danosti prostredia a krajiny. Záhradný architekt by nemal sídlo kompozične ani funkčne oddeliť od okolitej krajiny. Naopak, mal by ju vhodným spôsobom prepojiť, lebo tvoria spolu jeden celok. Môžeme to doceliť nielen prepojením líniami a plochami zelene, ale aj pohľadmi, priehľadmi, ktoré umocnia a zvýrazia estetické vnímanie okolitej krajiny (Feriancová-Schlampová, 1998).

Hlavné priestory dediny sú ideálnym miestom pre umiestnenie dôležitých objektov občianskej vybavenosti a ich organickou súčasťou musia byť plochy zelene. Pri jej tvorbe je nutné rešpektovať pravidlá, ktoré vo vidieckych sídlach môžu byť špecifické:

- Vhodná forma do vhodného prostredia (správne umiestnenie trávnikov, kvetinových záhonov, kríkov a stromov). Trávniky navrhovať len tam, kde môžu vytvoriť dobre udržiavateľnú plochu. Skupinová výsadba kríkov s ohľadom na druhovú striedmosť je vhodnejšia ako ich solitérna výsadba. Vhodná je výsadba pôdopokryvných kríkov na sklonitom teréne (ako náhrada trávnik). Stromy ako priestorotvorné prvky mali vždy svoje „tradičné“ miesto v okolí kostolov, pri pamätníkoch, pri potokoch, v cintorínoch ako sprievod ciest. Stromy sa často sadili do tesnej blízkosti domov ako ochrana pred bleskom, či nadmerným slnečným žiarením. Tam majú aj dnes svoje opodstatnenie.
- Vhodný rastlinný druh do daného prostredia. Ide o výber do daných pôdných a klimatických podmienok. Možno vychádzať z miestnych dobre rastúcich druhov. Nevhodne je vnášať do tohto prostredia „exotické“ druhy, alebo podporovať prílišnú rozmanitosť druhov. Centrum obce nie je botanická záhrada ani historický park!
- Rešpektovanie postupného zväčšovania objemu výsadiieb. Ide o nárast výšky, objemu kmeňa, rozložitosti koruny a ich možný stret so zástavbou, či dopravnou

prevádzkou.

- Neobmedzovanie možnosti zásahu do pôdy. Technické normy jednotlivých inžinierskych sietí stanovujú ochranné pásma, v ktorých stromy nemožno navrhovať nad podzemné vedenie, ani pod vzdušné vedenie inžinierskych sietí.
- Jasný kompozičný zámer. Zeleň ako prirodzený útvar buď symetricky alebo nepravidelne navrhnutá podľa charakteru úpravy (Feriancová, 2005)

Výber a používanie drevín v tvorbe krajiny sa riadi určitými kritériami podľa typov krajiny. Kritériá sú do určitej miery diferencujúce, avšak zároveň zjednocujúce na báze klimatických a pôdnych podmienok. Diferencujúcimi kritériami sú špecifické podmienky prostredia, hemerobiotický stav, t. j. stupeň premeny krajiny a miera jej antropizácie, ktorá úzko súvisí s urbanizáciou a hospodárskou aktivitou človeka (priemysel, poľnohospodárstvo i lesné hospodárstvo, odpady a ich vplyvy na zložky prostredia) (Supuka a kol., 2000).

Hlavnou zásadou pri tvorbe nových obytných častí vidieckych sídiel je citlivo robiť všetky zmeny v krajine s ohľadom na uchovanie a vzhľad krajiny, pri rešpektovaní estetických zásad a požiadaviek na diaľkové pohľady. Najdôležitejším prvkom pre dotvorenie vnútorných priestorov obytných častí vidieckych sídiel je zeleň. Na rozdiel od mestskej zelene je jednou z jej funkcií spoločenská a produkčná, čo treba mať na zreteli pri jej vytváraní (Dudášová, 2000).

Úpravu dediny nemožno riešiť len drobnými izolovanými výsadbami, ale komplexne s prihliadnutím na funkciu jednotlivých priestorov. Základnou podmienkou upravenosti, hygieny a bezpečnosti sú bezprašné komunikácie, oddelená pešia a jazdná prevádzka, zrušené skládky, priekopy, rumoviská a pod. Plochy, ktoré slúžia na prevádzku, by mali byť spevnené, zatrávnené a vysadené drevinami. Dbá sa na jednoduchosť, účelnosť a nenáročnosť na údržbu. Len tam, kde je zabezpečené ošetrovanie možno rátať s kvetinami (Hurych, 2002).

Patričnú pozornosť treba venovať jednoduchej, nevyumelkovanej, avšak vkusne vybavenej úprave pred verejnými budovami, ako sú kultúrny dom, škola, obecný úrad, kostolík a pod., ktoré sú obyčajne dominantami celej obce. Keďže okolie týchto budov zaberá značnú plochu, je nanajvýš vhodné použiť druhy s veľkou listovou plochou a habitusom vzhľadom ku mierke priestoru. Vhodná je aj výsadba solitérov (Rózová, 1999).

Na zeleň sú kladené i estetické požiadavky, a preto by mala byť zakladaná so

znalosťou princípov priestorovej kompozície, zeleň tvorí svojimi organickými tvarmi pôsobivý kontrast s geometricky modelovanými hmotami objektov, tieto zjemňuje, dotvára, často podporuje či uvoľňuje architektúru objektov (Dobrucká, 2002).

Správny druhový výber drevín podľa Pejchala (1991) je pri tvorbe zelene jeden zo základných predpokladov jej funkčnosti a pestovateľskej nenáročnosti. V tejto súvislosti zaznieva v poslednom období i otázka vhodnosti, či nevhodnosti používania cudzokrajných drevín. Pri navrhovaní druhovej skladby drevín existujú v mnohých prípadoch súčasné dôvody pre, i proti použitiu exotov.

Proti:

- nižšia ekologická hodnota v porovnaní s domácimi drevinami,
- nežiadúce prenikanie do prírodných a prirodzených spoločenstiev domácich rastlín,
- genetická erózia domácich druhov,
- narušenie charakteristického vzhľadu územia,
- krátkodobé skúsenosti s ich pestovaním v našich podmienkach.

Pre:

- lepší rast na antropicky pozmenených stanovištiach,
- väčšia odolnosť proti chorobám a škodcom,
- lepšie spínajú požiadavky na špecifické vlastnosti drevín, t.j. také vlastnosti, ktoré sú okrem dobrého stavu na danom stanovišti potrebné k zaisteniu požadovanej funkcie drevín,
- kultúrno-historické hľadisko.

Úprava námestia na dedine by mala byť jednoduchá a účelná. Je potrebné správne viesť cesty a chodníky k najviac navštevovaným objektom ako sú obecný úrad, služby, kostol a pod. Treba počítať aj s dostatočným počtom parkovacích miest. Sadovnícka úprava tu môže byť od solitéry veľkého pagaštana, lipy a pod. až po malé sadové úpravy a kvetinové záhony.

Základ by mal tvoriť pekne udržiavaný trávnik, ktorý často ukáže lepšie ako zničené kvetinové záhony. Sadové úpravy by nemali byť náročné na údržbu. Rastlinný

materiál používame čo najjednoduchší.

Na malých námestiach a v uliciach navrhujeme stromy s malou alebo úzkou korunou, aby sme zachovali pomer medzi stromami a nízkou zástavbou. Tiež treba zachovať pomer voľných trávnatých plôch k vysadenej vzrastlej zeleni.

Priestory okolo pamätníkov alebo iných historických prvkov upravíme jednoducho a esteticky. Nepoužívame prehnané kvetinové záhony, nepoužívame výsadbu kobercových kvetín ani iné kobercové výsadby. Vysádzame letničky, trvalky a kvitnúce kry. Nepoužívame živé strihané ploty a steny.

Okrem zelene na námestiach a uliciach, ktoré sú rušené dopravou alebo inou prevádzkou, je potrebné zakladať sadové úpravy pre oddych, odpočinok a rekreáciu. Najvhodnejšie pre tento účel sú odľahlé plochy, ale nie príliš vzdialené od stredu obce (záveterné údolia, plochy chránené od hluku, prachu a pod.). Môžeme tu navrhovať aj športové strediská. Tieto plochy je potrebné prepojiť so zeleňou záhrad, sadov ale aj rozptýlenej krajinnej zelene (Rózová, 2002).

1.4 Obnova vidieka

Dedina je živý sociálny organizmus s rôznou mierou otvorenosti či uzavretosti, aktivity a životaschopnosti, svojbytnosti a odolnosti, napr. i proti implementácii cudzích prvkov do prostredia atď. Zneistenie a postavenie dediny do pozície čohosi zaostalého, čo treba meniť, prispôbovať obrazu mesta, treba zastaviť a naopak, poukazovať na pozitíva a prednosti vidieka i života na dedine (Gajdoš, 1998).

Štruktúru našej krajiny vytvárajú popri prírodných prvkoch a podmienkach predovšetkým človekom kultivované prvky prostredia. Podoba krajinnej štruktúry je dynamickým javom a kronikou dlhodobého vývoja územia. Ako taká je aj súčasťou národnej kultúry a dedičstvom, ktoré nám zanechali generácie našich predkov.

Poznanie tradičnej a špecifickej kultúry nášho vidieka je prvým predpokladom pre jeho udržanie a obnovu, ktorá by sa mala odrážať aj v ponímaní vegetačných úprav. Je potrebné udržať a nadviazať na hodnoty tradične utváraných prvkov a štruktúr kultúrnej krajiny. Vyvarovať sa bezmyšlienkového zavádzania cudzorodých okrasných a technických foriem do úprav vidieckych sídiel a krajiny. Nová tvorba musí rešpektovať a skĺbiť tradičné formy a súčasné potreby vidieka, doceniť a rozvíjať ekologickú stránku obnovy vidieka (Weber, 2006).

Vidiek je miestom chleba, domovom poľnohospodára. Vidiecky človek je povolaný s múdrosťou hospodára chrániť a zveľaďovať prírodu, on je jej záhradníkom

Obnova vidieka je architektonickou tvorbou s novými pravidlami a novou metodikou. Dôležitým princípom, dodnes zaznávaným, je vytváranie harmonického celku dediny, harmónie domu, prostredia a krajiny.

Obnova začína znovuoživovaním citu k prírode.

Dnes každá dedina stojí pred svojou víziou budúcnosti, jej východiskom je objavenie vývojaschopných vlastností obce, každá obec sa čímisi vyznačuje. Prvoradou je schopnosť objaviť svoje prednosti a korene životaschopnosti. Darom vidieka je príroda, na jej scéne vznikajú vízie zdravého života.

Poslaním architektonickej obnovy je vrátiť človeku vedomie zodpovednosti za okolité prírodné prostredie.

Úlohou architektonickej obnovy je vytvoriť pekné námestia, ústredné priestranstvá pre oživenie spoločného života obce. Obnovu dediny charakterizuje dotváranie verejných priestranstiev, lebo práve tie sa stali miestom odcudzenosti a nevšímavosti. Obnova dediny to je starostlivosť o každý kúsok zeme, o udržiavanie trávnikov a priedomí bez veľkých plotov (Šarafín, 1998).

1.4.1 Súčasnosť a budúcnosť vidieka

Súčasný stav nášho vidieka, t.j. dedín a krajiny, ktorá ho obklopuje, je výsledkom zložitého dejinného vývoja. Všeobecne nemožno konštatovať, že je ten stav dobrý alebo zlý, pretože taký výraz nevystihuje všetky zložitosti vyplývajúce z množstva technických, geomorfologických, ekologických, kultúrnych, sociálnych a ďalších javov. Ak chceme posúdiť stav, musíme byť konkrétnejší (stav konkrétneho sídla, konkrétnej krajiny,...).

Pre väčšinu súčasných dedín je príznačná takmer úplná strata pôvodnej funkčnej väzby zástavby na okolitú krajinu. Túto predtým samozrejmu väzbu (usadlosti so záhumniami) jednorázovo zrušila kolektivizácia. K jej obnoveniu nedochádza ani napriek majetkovým reštitúciám (a zrejme ani nedôjde) (Feriancová, 2005).

V súčasnom období nejde iba o transformáciu ekonomickú, ale aj o prekonávanie deformácií minulého obdobia. Touto problematikou sa treba zaoberať zo širšieho celospoločenského hľadiska a pomôcť dedinským sídlam k aktivizácii ich

vlastných potenciálov a zdrojov (princíp subsidiarity). Inak hrozí nebezpečenstvo prehlbovania celkových rozdielov nielen medzi mestom a dedinou, ale i medzi vidieckymi sídlami do takej miery, že by boli ohrozené základné životné a civilizačné podmienky tamojších spoločenstiev (Gajdoš, 1998).

Podľa Feriancovej (2005) budúcnosť nášho vidieka závisí tak na konkrétnom stave jeho častí, ako aj na celom rade podmienok a predpokladov vychádzajúcich z možností hospodárskeho a politického vývoja Slovenskej republiky. Na jeho ďalší vývoj sa nemôžeme pozeráť izolovane, ako len na slovenský problém. Začlenili sme sa do Európskej únie, ktorá si stanovila určitú politiku a prognózu vývoja vidieka, ciele a zásady pre naplnenie tejto prognózy a tomu sa budeme musieť prispôbiť.

Vízie budúcnosti vidieka sú predmetom architektonických a urbanistických úvah a teórií. Európa s vidiekom alebo bez vidieka, Európa veľkým mestom, alebo Európa rozdelená na mestá a vidiek. Európu dnes spája vízia ekologickej nezastupiteľnosti a kultúrnej nenahraditeľnosti vidieka. Pod vidiekom nebudeme rozumieť zaostalosť a druhoradosť, vidiek je prostredím osobitých vzťahov občianskej spoločnosti, formovaných tradíciami, veľkosťou a pripútanosťou k prírode. Vidiek nie je len spomienkou či nostalgiou, jeho duchovné korene sú piliermi jeho budúcnosti a životaschopnosti, ich obnova je nositeľom architektonickej teórie vidieka.

Roky pomešťovania vidieka a odsudzovania sa človeka prostrediu nie sú len produktom ideológie vyrovnania mesta s dedinou, dedina prežíva vek informačnej revolúcie, vidiek hľadá svoju tvár a duchovnú rovnováhu. Vidiek si preveruje odolnosť voči cudzím kultúram, stojí pred obnovou svojej kultúry, jej súčasťou je humanizácia prostredia na obraz svojho života (Šarafín, 1999).

Dedinské sídla predstavujú sídelný typ, ktorého vývoj zaznamenal za relatívne krátke obdobie radikálne a zásadné zmeny, a ktorý sa vyprofiloval ako jeden z najproblémovjších v priestorovom rozvoji Slovenska. Preto problematika dedinských sídel, ich revitalizácie a modernizácie, zmeny ich rozvojových dispozícií a celkovej vývojovej trajektórie patrí medzi najaktuálnejšie.

Problémovú situáciu súčasnej dediny, jej rozsah a hĺbku, ako i mieru zasiahnutia jej podstaty, najmä sociálnej, nemožno pochopiť bez poznania širších časových a priestorových vývojových súvislostí, najmä však dôsledkov industrializačného, urbanizačného, nasledujúcich procesov na vývoj dedinských sídel.

Dedinské sídla predstavujú neprehliadnuteľné hodnoty a kvality sociálno-kultúrne, ekonomické, životného i obytného prostredia atď. Predstavujú bohaté a nenahraditeľné kultúrne, historické, sociálne i architektonicko-urbanistické dedičstvo a aby sa toto zachovalo, resp. rozvíjalo, dedina musí byť obývaná. Vzhľadom na súčasnú zložitú situáciu, musí sa vytvoriť komplex predpokladov na zlepšenie životných podmienok. Špecifický dôraz treba klásť na proces sebauvedomovania si sídla a sídelného spoločenstva, ako základných subjektov obnovy a rozvoja dediny.

Ide teda o vytvorenie istých hospodárskych, sociálnych a kultúrnych základov, na ktorých by bolo možné postaviť i dosiahnuť komplexnejšiu revitalizáciu dediny (Gajdoš, 1998).

Šarafín (1999) dodáva, že dedina bola a ostáva symbolom ľudskosti. Veľkosť sídla formuje jeho občiansku spoločnosť, spätosť s prírodou ho predurčuje k citlivosti a voľnosti, zviazanosť s pôdou dáva istotu a sebavedomie, dedina je miestom príjemného domova. Ľudia na dedine si tieto hodnoty prostredia uvedomujú, prieskumy potvrdzujú, že bývanie na dedine dávajú prednosť pred mestom. Obnova sa stáva architektonickou školou vidieka. V Európe je jej koncepciou oživiť sny o prostredí bez kriminality a naplniť túžby o skromnom, ale šťastnom živote. Budúcnosť potvrdí, či je to cesta utópie alebo reálnych vízií, ktorých cieľom je motivovať Európu pre ďalšie tisícročie (Šarafín, 1999).

Každé sídlo má svoj typický pôdorys a regionálne typickú ľudovú architektúru. Ich kombinácia vytvára miestne originálne špecifiká. Do rázu vidieckej architektúry prenikli "novotvary" nevhodných budov, cudzie alpské vzory a južanské vplyvy, ktoré sa vzhľadom a často ani mierkou nehodia do pôvodného prostredia našich dedín. Špecifiká sa strácajú, hrozí euro-uniformita a indiferentné architektonické tvaroslovie. Trpí tým vzhľad obcí a možnosť rozvíjania originálnej pôvodnej architektúry (Jančura-Kršáková, 2001).

1.4.2 Program obnovy dediny (POD)

Program obnovy dediny je známym, ale hlavne obľúbeným a úspešným nástrojom rozvoja vidieka v štátoch vyspelej Európy a jeho hlavným cieľom je udržať človeka na vidieku.

Nositeľom POD na Slovensku je Ministerstvo životného prostredia SR. Organizáciou a odbornou garanciou POD na Slovensku bola poverená Slovenská agentúra životného prostredia, ktorá poskytuje pre obce poradenstvo, spracúva metodické podklady, zabezpečuje monitoring dotácií, propagáciu, osvetu, vzdelávanie, medzinárodnú spoluprácu (www.obnovadediny.sk) [cit. 2010-4-23].

Program obnova vidieka je oslovením i motiváciou jeho nového sebavedomia (Šarafín, 1998).

POD sa u nás reálne vyvíja od roku 1997. Ide o štátnu podporu na isté aktivity na základe partnerského charakteru, čo znamená, že obce sa na programe obnovy finančne spolupodieľajú (Feriánková, 2005)

POD je otvorený, dynamický a rozvojový proces, v rámci ktorého samospráva a občania dediny (prípadne skupiny dedín - mikroregiónu) za pomoci odborníkov a štátu a v spolupráci s miestnymi podnikateľmi plánujú, projektujú a realizujú také aktivity, ktoré prispievajú k zlepšeniu a skrášleniu životného prostredia s cieľom trvalého zvýšenia štandardu života na dedine vrátane zachovania jeho špecifik. Vychádza z princípu obnovy duchovného a hmotného, prírodného či umelého prostredia a smeruje k zachovaniu identity sídiel, krajiny a kultúry vidieka. Základným princípom tohto programu je zvýšená ľudská aktivita, ktorá je hnacím motorom procesu a súčasne šetrí finančné prostriedky. Úloha štátu v Programe je iba podporná. Podpora štátu je odborná a finančná (www.sazp.sk) [cit. 2010-4-23].

Cieľom programu je vytvoriť ekonomické, organizačné a odborné predpoklady podpory vidieckych komunít k tomu, aby sa vlastnými silami snažili o harmonický rozvoj zdravého životného prostredia, zachovávanie prírodných a kultúrnych hodnôt vidieckej krajiny a rozvoj environmentálne vhodných hospodárskych aktivít s dôrazom na identitu a špecifiká tohto prostredia (www.obnovadediny.sk) [cit. 2010-4-23].

Predmetom POD sú nasledovné oblasti:

- príprava procesu a podporné aktivity - práca s obyvateľstvom s cieľom spracovania dokumentu "Program obnovy obce", územnoplánovacie dokumentácie a podklady ďalšie dokumentácie a projekty, osvetu a propagácia, publikačná a edičná činnosť,
- obnova duchovného prostredia – oživenie tradícií a zvykoslovia, činnosť miestnych spolkov, združení a klubov, budovanie miestnych múzejných expozícií,

- obnova hmotného prostredia - technická infraštruktúra (kanalizácie, ČOV, vodovod, komunikácie, rozvody energií), občianska vybavenosť (obecné úrady, stravovacie a ubytovacie zariadenia, kultúrne domy, kostoly, domy smútku a cintoríny, športové plochy a zariadenia, zariadenia zdravotníckej a sociálnej starostlivosti, hasičské zbrojnice a požiarne nádrže), drobná architektúra - materiál a detail (obnova rázovitých stavieb, uplatňovanie regionálnych tvaroslovných architektonických prvkov a miestnych materiálov pri výstavbe a obnove stavieb), plochy a priestory (revitalizácia verejných priestranstiev, parkov a verejnej zelene, ulice a námestia, predzáhradky a ploty, chodníky, odstavné plochy, cyklotrasy),
- obnova prírodného prostredia - budovanie a udržiavanie biotopov a biokoridorov (výsadba medzí, alejí, vetrolamov, obnova pôvodného genofondu, úprava korýt potokov a brehových porastov, malé vodné nádrže, posilnenie chránených území prírody), sanitačné opatrenia (sanácia divokých a budovanie riadených skládok TKO, separovaný zber, kompostárne, zavádzanie alternatívnych zdrojov energie, vykurovacích systémov na ekopalivo),
- rozvoj pracovných príležitostí - budovanie regionálnych a miestnych informačných a poradenských centier na podporu podnikania na vidieku, budovanie obecných prevádzok a prenajímateľných priestorov na podnikanie (mlyny, pekárne a cukrárne, stravovacie a ubytovacie zariadenia, cestovné kancelárie, stavebné prevádzky, chov rýb...), oživenie tradičných remesiel na báze miestnych surovín spojených s predajom výrobkov, ovocinárstvo a včelárstvo, finalizácia poľnohospodárskej rastlinnej a živočíšnej výroby so zameraním na tradičné produkty (muštárne a sušiarne ovocia, chov oviec a spracovanie vlny, výroba syrov a mliečnych výrobkov...), aktivizovanie možností vidieckej turistiky (www.sazp.sk) [cit. 2010-4-23].

Formy a zásady spolupráce v rámci POD

Program obnovy dediny je založený na spolupráci - partnerstve. Spolupráca musí fungovať od občanov dediny ako bázy, na ktorej sa program uskutočňuje, cez úroveň mikroregiónu, regiónu, štátu, až po úroveň medzinárodnú, pretože problémy úpadku, resp. rozvoja vidieka nepoznajú žiadne hranice.

Vznik partnerskej skupiny účastníkov programu na dedine (zástupcovia dobrovoľných aktívnych združení, podnikateľov, samosprávy, občanov, štátnej správy)

je pre začatie i priebeh programu nevyhnutný. Bez tohto partnerstva a bez výsledného konsenzu účastníkov nevznikne dokument "Program obnovy obce" ako základná vízia jej obnovy. Táto partnerská skupina je potom hnacím motorom od začiatku obnovy obce.

Hlavnými účastníkmi Programu sú : Obce, Ministerstvo životného prostredia SR, Ministerstvo pôdohospodárstva SR, Slovenská agentúra životného prostredia, Agentúra pre rozvoj vidieka. Ďalšími nepriamo zapojenými účastníkmi sú vyššie uvedení správcovia štátnych fondov zameraných na dotačnú politiku a všetky rezorty vlády SR v rámci svojich kompetencií.

Výkonnými orgánmi programu sú: Medzirezortná komisia pre POD (na MŽP SR), Sekretariát medzirezortnej komisie pre POD (v SAŽP), skupina expertov a facilitátorov (pri ARVI) (www.sazp.sk) [cit. 2010-4-23].

Program rozvoja vidieka SR 2007 - 2013

Politika rozvoja vidieka ako súčasť Spoločnej poľnohospodárskej politiky Európskej únie slúži na dosiahnutie trvalo udržateľného rozvoja vidieka.

Ciele a priority

Rozvoj vidieka podporujú krajiny Európskeho spoločenstva v rokoch 2007 – 2013 z Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EPFRV), čím sledujú tieto ciele:

- zvýšenie konkurencieschopnosti poľnohospodárstva, potravinárstva a lesného hospodárstva,
- zlepšenie stavu životného prostredia a krajiny,
- skvalitnenie života vo vidieckych oblastiach a diverzifikácia vidieckeho hospodárstva.

Programovým dokumentom na čerpanie finančných prostriedkov z EPFRV je program rozvoja vidieka.

Medzi priority Programu rozvoja vidieka SR 2007 – 2013 patrí podpora modernizácie, inovácie a efektivity poľnohospodárskych, potravinárskych a lesníckych podnikov, udržanie a ochrana environmentálnych hodnôt krajiny, uchovanie kultúrneho dedičstva, vytváranie pracovných príležitostí, zvyšovanie

odbornosti vidieckeho obyvateľstva a zlepšenie kvality života vo vidieckych oblastiach.

Na zlepšenie životného prostredia a krajiny je potrebné zabrániť znečisteniu vôd a degradácii pôdy vhodnými postupmi hospodárenia a preventívnymi opatreniami pre zlepšenie ekologickej stability krajiny, zamedzenie úbytku stanovišť voľne žijúcich živočíchov a rastlín a vzácných biotopov.

Na zlepšenie kvality života na vidieku a udržanie osídlenia vidieka slúži podpora vytvárania pracovných príležitostí, diverzifikácia hospodárskych činností ako aj obnova a rozvoj infraštruktúry obcí (www.apa.sk) [cit. 2010-4-20].

Na realizáciu cieľov Programu rozvoja vidieka SR 2007- 2013 slúžia osi a opatrenia:

- Os 1 – Zvýšenie konkurencieschopnosti sektora poľnohospodárstva a lesného hospodárstva,
- Os 2 – Zlepšenie životného prostredia a krajiny,
- Os 3 – Kvalita života vo vidieckych oblastiach a diverzifikácia vidieckeho hospodárstva,
- Os 4 – Leader (www.apa.sk) [cit. 2010-4-20].

1.4.3 Agentúra pre rozvoj vidieka (ARVI)

Poslanie Agentúry pre rozvoj vidieka

Agentúra pre rozvoj vidieka je príspevkovou organizáciou Ministerstva pôdohospodárstva SR s celoslovenskou pôsobnosťou, ktorá spolupracuje s ostatnými štátnymi, mimovládnyimi inštitúciami na Slovensku i v zahraničí v oblasti rozvoja vidieka. Agentúra v rámci svojej činnosti podporuje a propaguje politiku Európskej únie (EÚ) pre SR, hlavne cez Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013, jeho jednotlivých osí a ostatných programov a fondov Európskej únie so zameraním na rozvoj vidieka.

Poslaním Agentúry pre rozvoj vidieka je zhromažďovať, analyzovať a šíriť informácie v oblasti rozvoja vidieka, zabezpečovať spätnú väzbu zodpovedným orgánom vo vzťahu k rozvoju vidieka, podporovať aktivity trvaloudržateľného, vyváženého sociálno-ekonomického rozvoja vidieckych sídiel, poskytovať poradenstvo

potenciálnym a existujúcim podnikateľským subjektom, verejnému a neziskovému sektoru na vidieku k ich činnosti zameranej na rozvoj vidieka s dôrazom na naplnenie cieľov Programu rozvoja vidieka SR 2007-2013.

Hlavnými aktivitami Agentúry pre rozvoj vidieka je poskytovanie osvetu, odborného vzdelávania, písanie projektov a poradenstva v:

- príprave programov, plánov a projektov rozvoja vidieka
- rozvoji malého a stredného podnikania v oblasti:
 - finalizácie poľnohospodárskych produktov a tvorby pridanej hodnoty
 - využitia a finalizácie produktov lesa a iných prírodných zdrojov
 - alternatívneho využitia poľnohospodárskej pôdy
 - rozvoja vidieckej turistiky a agroturistiky
 - rozvoja služieb na vidieku

(www.arvi.sk) [cit. 2010-4-23].

1.4.4 Slovenská agentúra životného prostredia (SAŽP)

- je odbornou organizáciou Ministerstva životného prostredia (MŽP SR) s celoslovenskou pôsobnosťou zameranou na starostlivosť o životné prostredie a tvorbu krajiny v súlade so zásadami trvalo udržateľného rozvoja.

Agentúra pôsobí v oblastiach :

- všeobecné a prierezové činnosti na všetkých odborných úsekoch
- integrovaná starostlivosť o krajinu
- tvorba a ochrana krajiny
- program obnovy dediny
- informatika a monitoring
- posudzovanie vplyvov na životné prostredie
- hodnotenie stavu životného prostredia a environmentálna regionalizácia
- ekonomika životného prostredia

- environmentálne manažérske systémy
- environmentálne plánovanie
- krajinnoekologické plánovanie
- a iné.

(www.sazp.sk) [cit. 2010-4-23].

1.4.5 Mimovládne organizácie a inštitúcie

Vidiecky parlament (VIPA)

- je sieť mimovládnych organizácií a ľudí, ktorí majú spoločný cieľ, zlepšiť kvalitu života na vidieku.

Je organizovaný nasledovne:

- neformálna platforma (Zasadnutie Vidieckeho parlamentu)
- formalizované jadro (Občianske združenie Vidiecky parlament).

Zasadnutie VIPA je neformálna sieť vidieckych iniciatív, ktoré sa stretnú raz za dva roky, aby identifikovali problémy, sformulovali politiky/stratégie pre rozvoj vidieckych mikroregiónov na najbližšie obdobie a zhodnotili dosiahnuté výsledky.

Občianske združenie VIPA vzniklo ako výkonná štruktúra neformálnej platformy vidieckych iniciatív, ktoré sa zišli na prvom Zasadnutí Vidieckeho parlamentu v Levoči v októbri 2000. Najvyšším orgánom OZ VIPA je členská schôdza, ktorá volí predsedníctvo VIPA.

Hlavná úloha:

- vytvárať podmienky pre napĺňanie dlhodobých a krátkodobých cieľov stanovených Zasadnutím VIPA; obhajovať záujmy vidieka na národnej a medzinárodnej úrovni; vyjednávať so štátom a súkromnými nadáciami o vytvorení podmienok pre činnosť komunikačných centier v mikroregiónoch; spolupodieľať sa na odbornom raste facilitátorov a vyhľadávať iniciatívnych jednotlivcov a skupiny v mikroregiónoch (www.vipa.sk) [cit. 2010-3-20].

Iné inštitúcie

- sú financované z mimovládnych zdrojov, prípadne z platieb za nimi poskytnuté služby.

Patrí tu napr. Verejno- prospešný fond Liptovský Hrádok, Nadácia GONDWANA Bratislava, Nadácia DOMOVINA Martin, Nadácia pre občiansku spoločnosť Bratislava, Občianske združenie Pohronie, Spoločnosť pre trvalodržateľný rozvoj Trenčín, ECOVAST (slovenská sekcia) Bratislava, Združenie miest a obcí Slovenska, Zväz vlastníkov pôdy a agropodnikateľov, sieť Regionálnych informačných a poradenských centier (RPIC) a iné.

2. CIEĽ PRÁCE

Cieľom diplomovej práce je vytvoriť návrh architektonicko- sadovnickeho riešenia vybraných verejných priestorov v obci Nižná nad Oravou. Konkrétne návrhu predchádza hodnotenie súčasného stavu zelene a analýza, zhotovená na základe terénneho prieskumu, získaných teoretických poznatkov a podkladových materiálov.

Pri riešení sa zohľadnia prírodné pomery, historické skutočnosti a celkový charakter obce, ako aj požiadavky na obnovu konkrétneho priestoru.

3. MATERIÁL A METODIKA

3.1 Materiál

Podklady k vypracovaniu diplomovej práce sme čerpali z dostupnej literatúry, internetových zdrojov, mapových podkladov vyžiadaných z obecného úradu a poznatkov získaných pri terénnom prieskume.

3.1.1 Základné geografické údaje o obci

Obec Nižná leží na širokej aluviálnej terase rieky Oravy v nadmorskej výške 573 m. n. m. (stred obce), v okrese Tvrdošín, v Žilinskom kraji. Od Tvrdošína je vzdialená 5 km, od Žiliny 95 km. Zo severu je ohraničená masívom Oravskej Magury (1222m.n.m.), od juhu vrchom Prasadín (846 m.n.m.). Chotár obce má rozlohu 2192 ha. Počet obyvateľov v súčasnosti dosahuje 4012.

3.1.2 História obce

Archeologické nálezy z doby bronzovej, ale najmä dodatočne objavené halštatské hradisko na vrchu Ostražica dokazujú, že v chotári Nižnej možno rátať s osadou už pred 13. storočím. Prvý nepriamy písomný doklad na existenciu stredovekej obce máme z r. 1380. Podľa zaznamenaného odporúčania, aby kasteláni Oravského hradu ochraňovali slobody a práva poddaných z Vyšného Tvrdošína (Twardoschin superior), musel súčasne jestvovať aj Nižný Tvrdošín (Twardoschin inferior), ktorým mohla byť iba Nižná.

S určitosťou možno tvrdiť, že o 15 rokov neskôr, teda roku 1395 už dolná dedina Twardoschin (Nižná) existovala a v roku 1420 sa už v listinách uvádza pod menom Nissne Wes ako príslušenstvo Oravského hradu. Podľa posledných výskumov sa dokonca predpokladá, že Nižná je staršou osadou ako Tvrdošín (www.nizna.sk) [cit. 2010-3-19].

O pôvode jej prvých obyvateľov nevieme nič určité. Nevieme odkiaľ prišli, nepoznáme ich pôvod, národnosť, ale ani ich počet. Počas stredovekej kolonizácie bolo bežným javom, keď nové osady vznikali presídlením určitého počtu ľudí zo starších osád, ktoré už boli zaľudnené, ba preľudnené. Pri osídľovaní Nižnej významnú úlohu určite zohrali aj obyvatelia Tvrdošína (Huba, 1995).

V 15. storočí sa klčovaním získavala nová pôda pre poľnohospodárske účely a pribúdali noví obyvatelia. Chotár obce bol však ešte začiatkom nasledujúceho storočia neurčitý, najmä od Krásnej Hôrky a Zemianskej Dediny. Hoci Nižná bola dlhé stáročia súčasťou panstva Oravského hradu, dynamický rozvoj zaznamenala už počas stredoveku. V 15. storočí tu už stál farský kostol sv. Havla (Gála). Najneskôr od 16. storočia mala organizovanú obecnú správu.

V roku 1602 bola zriadená fara a v roku 1911 sa vo vizitácii E. Lányiho spomína farnosť.

Už v r. 1624 tu stáli dva mlyny a pila. V tom čase mala obec vyše 400 obyvateľov. V roku 1625 Oravské panstvo svojim obciam stanovilo nový súpis poddanských povinností a poplatkov - urbár. Uvádza sa v ňom aj Nižná Ves s presne stanovenou výškou a rozsahom naturálnych a peňažných povinností a poplatkov.

Pokojný vývoj obce v nasledujúcich rokoch narušili živelné pohromy a tiež požiare spôsobené cudzími vojskami.

V roku 1666 boli želiarske domy vyvrátené povodňou a už neboli obnovené. Obec pustla. Ovplyvnil to aj prechod Litovského vojska Jána Sobieskeho cez Oravu. V urbári, ktorý dalo v roku 1686 vyhotoviť Oravské panstvo *Urbarium renovatum sub 1686 cum conscripcione Allodiorum dominalium sub Arcensis...*, sa o Nižnej píše „... pagus iste totaliter et ex integro per Litvanos fuerat exustus... - túto dedinu úplne vypálili Litovci, mnohí obyvatelia obce sa odtiaľto rozutekali kade-tade. Siatiny sú zničené.“ Pustošenie uvedeného vojska ešte znásobili dva ďalšie požiare.

V roku 1695 sa uskutočnil súpis usadlostí podľa jednotlivých farností (bolo ich 6: veličianska, nižnianska, jablončianska, trstenská, tvrdošínska a námestovská). Do nižnianskej farnosti patrili vtedy obce: Nižná, Zuberec, Habovka, Biely Potok, Podbiel a Zemianska Dedina (www.nizna.sk) [cit. 2010-3-19].

V roku 1714 bolo na území Nižnej obsadených 14 usadlostí a žilo tu 107 gazdov (asi 505 ľudí).

Napriek negatívnym dôsledkom spôsobeným tzv. zamrznutými rokmi 1715, 1716, ale aj ďalšími pohromami sa Nižná postupne rozrástla.

O priaznivom či menej priaznivom rozvoji obce v ďalších desaťročiach nám niečo povedia aj sčítania obyvateľov. V r. 1785 tu žilo 1031 obyvateľov, v r. 1825 - 1179 obyv., v r. 1869 - 1223 obyv., v r. 1880 - 1118 obyv., v r. 1890 - 1217 obyv., v r. 1910 - 910 obyv., v r. 1921 - 829 obyv., v r. 1934 - 924 obyv., v r. 1940 - 933 obyvateľov (Huba, 1995).

V dejinách Nižnej je významný aj rok 1785, keď tu bola založená papieraň. Po celý čas svojej existencie bola majetkom Oravského panstva, ale výrobu papiera zabezpečovali papiernícki majstri- ako nájomcovia.

Druhou oblasťou podnikania v katastri obce Nižná bolo železiarstvo a to na základe veľmi intenzívneho vyhľadávania rudy na Orave v druhej polovici 18. storočia.

Počas prvej ČSR a Slovenského štátu Nižná zápasila s nedostatkom finančných prostriedkov. Veľké problémy boli s udržiavaním Rim. kat. ľudovej školy. V roku 1941 sa na obecnom zastupiteľstve konštatovalo, že školské pomery sú veľmi zlé. Obdobná situácia s elektrifikáciou Nižnej. Napriek zložitej finančnej situácii sa v roku 1936 podarilo postaviť hasičský dom.

V prvej polovici nášho storočia pôsobilo v Nižnej viac remeselníkov, hlavne stolári, tesári, krajčíri, obuvníci a murári. Rozšírené bolo tkanie súkna a kobercov.

3.1.3 Prírodné podmienky

Geologické- litologické pomery

Nižná má vrchovinový až hornatinový reliéf s výškovým rozpätím 560-1 222 m n. m. (573 m n. m. - stred obce). Leží v strednej časti Oravskej vrchoviny a na východných svahoch Oravskej (Budínskej) Magury. Vo východnej časti katastra buduje tu karpatský flyš Skorušinské vrchy.

Oravskú vrchovinu v tejto oblasti tvorí najmä bradlové pásmo, budované z tvrdých jurských vápencov. Útesová časť vrchoviny je preto geologicky veľmi zložitá, krajinársky rozmanitá a jedinečná. Jej pestrý povrch je súčasne nápadne odlišný od vyrovnaných, pravidelných tvarov flyšových hornín Budínskej Magury a Skorušinských vrchov. V prírode to môžeme pozorovať ako pás útesov (vápencové skalky), na ktoré nás upozorňuje najmä impozantná Ostražica (767,7 m n. m.). Napriek výškovej prevahe "magurskej" (Budín - 1 222 m. n. m.) a "skorušinskej" (Prasatín - 856 m. n. m.) (dominanty chotára) možno právom vyzdvihnúť krajinársko-estetické hodnoty a turistickú atraktivnosť mohutných útesov Ostražice.

Strmé svahy, bralá a sťažená prístupnosť vrcholu poskytli v dávnej minulosti podmienky aj pre vznik strategicky najvýhodnejšie situovanej pravekej usadlosti na pravom brehu rieky Oravy - opevneného halštatského hradiska, ktoré bolo významným centrom už od konca mladšej doby bronzovej (Huba, 1995).

Hydrologické pomery

Ďalším, osobitnú pozornosť zasluhujúcim si krajinným prvkom v chotári Nižnej je rieka Orava so sieťou menších ľavostranných prítokov a Studený potok (Studená), ktorým sa ťahá aj juhozápadná hranica katastra. Tieto rieky dodnes patria k najčistejším tokom Slovenska. Zachovalé, plne rozvinuté brehové porasty a čistá voda poskytujú vhodné podmienky na existenciu druhovo pestrých spoločenstiev rastlín a živočíchov.

Na rozdiel od Oravy, ktorá má v chotári charakter pokojnej podhorskej rieky s nehlboko klenutými zákrutami a jemným dnom, je Studený potok od prameňa až po ústie pri Červenej skale (Lučivný 840 m n. m.) divokou horskou bystrinou. Súčasne je zaujímavý z hľadiska vývoja riečnej siete. Práve údolie Studeného potoka je v podstate jedinou oblasťou Oravy, kde sa výrazne prejavila činnosť ľadovcov. Rozvodnená Studená donášala žulové balvany až po dnešné ústie do Oravy a pri vlastnom ústí doniesla súčasne mohutný náplavový kužeľ zo žulového materiálu. Studený potok tým, že prudko naráža na Oravu a prináša množstvo balvanov, tlačí Oravu neustále proti stenám Červenej skaly a tak výrazne mení aj charakter toku rieky pod Nižnou (Huba, 1995).

Klimatické pomery

Podnebie obce je vzhľadom na nadmorskú výšku pomerne chladné. Najchladnejším mesiacom roka, ako všade na Slovensku je v dlhodobom priemere január a jeho priemerné teploty kolíšu od -4°C do -7°C . Ťažší studený vzduch vyplňa často i niekoľko dní kotliny a doliny a podmieňuje vznik hmlistého mrazivého počasia, zatiaľ čo vo vyšších polohách môže byť jasné a teplejšie počasie.

Opisované územie sa vyznačuje nielen celkovo studeným, ale aj značne vlhkým podnebím. Úhrn zrážok predstavuje 1 000 až 1 200 mm. Najviac zrážok pripadá na júl, menej na zimné mesiace.

Oblasť sa vyznačuje aj dostatočne silnou a dlhotrvajúcou snehovou pokrývkou. Trvá od začiatku novembra do začiatku apríla v nižších polohách (kde dosahuje hrúbku okolo 60 cm) a od začiatku októbra do druhej polovice mája v najvyšších polohách (kde dosahuje hrúbku až 180 cm).

Pôdne pomery

Pozdĺž rieky Oravy sa tiahnu holocénne nívne sedimenty a splachy. Na takomto zložitom geologickom podloží sa v priebehu pôdotvorných procesov vyvinuli rôzne

typy pôd. Značne sú rozšírené lesné pôdy, ktoré sa viažu na územia s členitým reliéfom a na rôzne horniny.

Vo vlhkejších lokalitách nachádzame ilimerizované pôdy oglejené na hlinách. V útesovom pásme sa miesta objavujú aj pararendziny bradiel a v severnej časti chotára pri rieke Orave sa vyskytujú nivné pôdy.

Charakter pôd a ich kvalitu v súčasnosti ovplyvňuje najmä človek. Rozsiahlym odlesňovaním a rozorávaním strmších svahov dochádza k odplavovaniu jemných pôdnych častíc, k deštrukcii pôdnych horizontov a v konečnom dôsledku k oslabeniu kvality a úrodnosti pôd (Huba, 1995).

3.1.4 Flóra

Podľa fyto geografického členenia Slovenska patrí katastrálne územie obce do oblasti západokarpatskej kveteny (*Carpaticum occidentale*), obvodu západokarpatskej flóry (*Beskydum occidentale*), okresu Západné Beskydy. Pôvodne boli takmer na celom území dnešného chotára Nižnej rozšírené lesné spoločenstvá jedľobučín so smrekom. V údolí Oravy a Studeného potoka sa tiahli intrazonálne jaseňovo-jelšové lužné lesy. Tieto sú však hospodárskou činnosťou človeka značne zredukované a premenené na polia a lúky. Pôvodné, druhovo zmiešané lesy boli premenené na smrekové monokultúry.

Dnes zaberajú lesy len 21 % (446 ha) rozlohy katastrálneho územia.

V lesných porastoch prevláda smrek obyčajný. Len miestami je vtrúsená jedľa, buk, borovica a breza (Huba, 1995).

Na Prasaťine je početnejšia borovica lesná a breza bradavičnatá. Z bylín nájdeme v lesoch typických zástupcov jedľobučín so smrekom ako je kyslička obyčajná, zubačka cibul'konosná, tŕňovka dvojlistá, kopytník európsky, srnovník purpurový, žindava európska, pakost smradľavý. Na rozvoľnených miestach sú hojné čučoriedky a na rúbaniskách jahody, maliny, vŕba úzkolistá, veronika lekárska. Hubárske terény (hríb smrekový, suchohríb, plávka, bedla, kuriatka, podpňovka) lákajú zberateľov.

Druhovo pestré a esteticky pôsobivé sú spoločenstvá na brehoch vodných tokov. Tieto zaraďujeme do skupiny jelšových a jaseňovo-jelšových lužných lesov podhorských a horských. Farebnou pestrosťou pútajú porasty veternice hájnej a iskerníkovitej, blyskáč jarný, chochlačka plná, netýkavka nedotklivá, hluchavka škvornitá. Miestami je hojná, na jar vyhľadávaná, snežienka jarná.

Príjemnou vôňou na seba upozorňuje lykovec jedovatý. Na brehoch Studeného potoka rastie dekoratívna myrikovka nemecká a divozel. Z biologického a estetického hľadiska sú krovinaté stráne s lieskou obyčajnou, hlohom, svíbom krvavým, trnkou, šípkou, kalinou obyčajnou, bazou červenou a čiernou.

V chotári rastie aj veľké množstvo liečivých rastlín. Možno tu nazbierať repík lekársky, materinu dúšku, ľubovník bodkovaný, šalviu lekársku, čakanku obyčajnú, kostihoj lekársky. Botanicky zaujímavou lokalitou je vápencová Ostražica. Na skalných stenách rastie tu napríklad rozchodník biely a rozchodník prudký (www.nizna.sk) [cit. 2010-3-19].

3.1.5 Fauna

Početnosťou, rozmanitosťou tvarov a jedinečnosťou životných prejavov nezaostávajú za rastlinstvom Nižnej ani živočíšne spoločenstvá.

Druhovo najpočetnejšia je skupina nižších živočíchov - bezstavovcov. V lesoch, na lúkách i na poliach je rozšírená fauna pavúkov, z ktorých sa vzácne vyskytuje aj lovcík pobrežný. Žije v močiaroch a lesných priekopách.

Pozornosť milovníkov prírody v blízkosti vôd pútajú vážky ako hadovka obyčajná, šidielko červené a malé, šidielko obyčajné a vážka obyčajná. Mnohé druhy chrobákov sú pre svoju užitočnosť chránené. Patrí medzi ne napríklad svižník poľný, bystruška kožovitá, bystruška fialová a zlatá, potápnik obrúbený. Z motýľov získavajú obdiv elegantné, pestrofarebné babôčky (pávooká, admirálska, osiková, žihľavová), žltáčik rašetliakový a žeruchový, dúhovec väčší. Vzácne sa v chotári vyskytuje aj jeden z najväčších denných motýľov strednej Európy - vidlochvost feniklový.

Rieka Orava je vyhľadávaným miestom rybárov. Z pôvodných druhov rýb sa vyskytuje pstruh potočný, lipeň obyčajný, jalec obyčajný a hlavatý, čerebľa, plotica a červenica, belička, početné sú tu mreny a podustvy, nosále. Až tu vytiahne kráľovná našich vôd, hlavátka.

Obojživelníky v okolí Nižnej reprezentuje skokan hnedý, ropucha obyčajná a zelená, kunka žltobruchá. V lesných kalužiach možno zjari nájsť mloka horského a karpatského, v lesných studničkách salamandru škvritú. Z plazov je bežná jašterica obyčajná, slepúch lámavý, vretenica obyčajná. Vzácnejšie sa vyskytuje užovka obyčajná.

Pestré sú vtáacie spoločenstvá. Údolím Oravy vedie významná ťahová cesta

vodného vtáctva, čo v čase migrácie obohacuje prírodu Nižnej o mnohé vzácne druhy. V menšom počte sa tu zastavuje kačica ostrochvostá a chrapka, chocholačka sivá a vrkočatá, potápka chocholatá, potápka malá, lyska čierna, turpan čierny, čorík bahenný, rybár riečny, chriašť bodkovaný, kúdelnička lužná, kalužiačik malý, kulík riečny, močiarnica mekotavá.

Každoročne zimujú na rieke labute veľké. Pri rieke hniezdia divé kačice, strnádky trsťové, červenáky karmínové a rybárik obyčajný.

V lesoch hniezdi myšiak hôrny, jastrab veľký, sokol myšiar. Vzácny je bocian čierny, výr skalný a orol krikľavý. Na Prasadíne sa vzácne vyskytuje ohrozený tetrov obyčajný.

Obyvateľom obce sú svojím vzhľadom alebo melodickým hlasom známe lastovičky, belorítky, trasochvosty, kanárik, zelienska, stehlík obyčajný, žltouchvost domový, drozd čvíkotavý, hrdlička záhradná.

Z cicavcov je verejnosti blízka poľovná zver (jeleň, srnec, diviak). Vzácnejší je rys ostrovid a medveď hnedý. V posledných rokoch sa v chotári objavuje aj vlk obyčajný. Zo vzácnych a ohrozených druhov cicavcov žije v rieke Orave i v Studenom potoku vydra a dulovnica. V Orave je hojná ondatra pižmová. Za súmraku a v noci možno priamo v obci pozorovať vo vzduchu netopiere loviace hmyz. Pestrá a krásna, plná života i dramatických udalostí je príroda v Nižnej. (www.nizna.sk) [cit. 2010-3-19].

3.2 Metodika

Pre dosiahnutie stanoveného cieľa diplomovej práce sme zvolili nasledovný postup:

- určenie riešeného vidieckeho sídla
- získanie podkladových materiálov (katastrálna mapa obce, satelitné snímky obce, publikácia o obci, informácie z internetovej stránky obce)
- štúdium odbornej literatúry
- vymedzenie riešených verejných priestorov v obci
- zmapovanie sídla a funkčno- priestorová analýza
- terénny prieskum vybranej časti obce a súčasná inventarizácia zelene
- vytvorenie fotodokumentácie
- spracovanie a vyhodnotenie textových a mapových výstupov
- vytvorenie architektonicko- sadovníckeho návrhu na obnovu vybraných verejných priestorov

3.2.1 Spôsob získavania a spracovania údajov

3.2.1.1 Inventarizácia zelene

Inventarizácia drevín je východiskovým podkladovým dokumentom pre návrh obnovy, rekonštrukcie či nových výsadiieb v sídle. Je viac spôsobov, ktorými je možné ju realizovať (Feriancová 2005).

Inventarizácia drevín a plôch sa v intravilánoch obcí realizuje tak, aby bola k dispozícii komplexná a podrobná informácia o existujúcich drevinách. Pre inventarizáciu je možné použiť viacero metodík hodnotenia drevín. Machovec (1987) pri inventarizácii sleduje znaky:

- obvod kmeňa vo výške 1,3 m nad zemou
- výška dreviny v m
- priemerná šírka koruny v m
- sadovnícka hodnota

Sadovnícka hodnota

Vyjadruje kvalitu dreviny. Hodnotí celkový vzhľad, u mladších drevín schopnosť ďalšieho vývoja a uplatnenia, vhodnosť dreviny pre dané stanovište resp. zámer atď. Vyjadruje ju 5 - bodovou stupnicou:

5 bodov - najhodnotnejšie dreviny - dreviny absolútne zdravé a nepoškodené, tvarom a celkovým habitusom koruny zodpovedajúce druhu, bez pozorovateľných poškodení, veľkostne už úplne rozvinuté, avšak ešte v plnom raste a vývoji. Do tejto kategórie patria dreviny, u ktorých je vzhľadom k predpokladanej dĺžke dosiahnuteľného veku perspektíva, že môžu svoju sadovnícko-krajinársku funkciu plniť ešte niekoľko desaťročí. Tieto dreviny zostávajú zachované vo všetkých prípadoch.

4 body - veľmi hodnotné dreviny - sú dreviny zdravé, typického tvaru, ktorý zodpovedá príslušnému druhu alebo kultivaru. V celkovom habituse môžu byť len nepatrne narušené alebo poškodené. Veľkostne sú rozvinuté aspoň do polovice rozmeru dospelých dreviny na danom stanovišti. Dreviny musia mať predpoklad rozvoja pre ďalšie desaťročia pri udržaní dosiahnutej kvality. V návrhu musia byť zachované v maximálnej možnej miere.

3 body - dreviny priemernej hodnoty - sú dreviny zdravé, resp. iba mierne preschnuté, bez chorôb a škodcov, ktoré by sa mohli rozširovať. Dreviny tejto kategórie sa môžu tvarovo líšiť i veľmi podstatne od typického vzhľadu druhu alebo kultivaru. Patria sem napr. dreviny vysoko odkonárené, u ktorých je predpoklad obrastania, prípadne také, ktoré majú svoju estetickú a funkčnú hodnotu i pri silnom odkonárení, dreviny s jednostrannou, avšak stabilnou korunou a pod. Patria sem aj dreviny tvarovo a vzhľadovo typické, avšak doposiaľ menšieho vzrastu, ktorý nedosahuje polovicu normálnych rozmerov daného druhu na danom stanovišti. Tiež u tejto kategórie musí byť predpoklad dlhodobého rozvoja. Pri navrhovaní sadovníckych úprav sa počíta s tým, že sa dreviny buď ponechajú alebo tam, kde to zámer projektanta vyžaduje, sa odstránia.

2 body - dreviny podpriemernej hodnoty - sú dreviny silno poškodené, veľmi vysoko odkonárené, bez predpokladu obrastania po presvetľovacích prebierkach, dreviny staré a málo vitálne, výrazne presychajúce, s výskytom chorôb a škodcov. Predpoklady ich ďalšieho vývoja sú obmedzené po zdravotnej i vzhľadovej stránke. Pri navrhovaní sadovníckych úprav sa počíta s ich postupným odstraňovaním. Výnimku tvoria dreviny mimoriadnej dendrologickej hodnoty, chránené stromy resp. malebne pôsobiace torzá starých stromov, ponechané na dožitie. Nesmú to však byť dreviny

ohrožujúce bezpečnosť ľudí, porastov alebo iných objektov.

1 bod - dreviny nevyhovujúce - sú to dreviny veľmi silno poškodené, odumierajúce a odumreté, ohrožujúce bezpečnosť alebo napadnuté chorobami a škodcami, pričom hrozí nebezpečenstvo ich ďalšieho šírenia. Sú to dreviny, ktoré svojou existenciou výrazne poškodzujú kvalitu cennejších exemplárov (napr. dreviny vrastajúce do korún kvalitných stromov) a dreviny inak bezprostredne ohrožujúce daný priestor a jeho estetické kvality. Do tejto kategórie sú zaradené dreviny bez akýchkoľvek predpokladov ďalšieho vývoja. Pri zásahoch do sadovníckych úprav je nevyhnutné tieto dreviny okamžite odstrániť (Feriancová, 2005).

Spoločenská hodnota drevín (SHD)

(Podľa zákona MŽP SR č. 543/2002 o ochrane prírody a krajiny.)

SHD sa uplatňuje pri :

- posudzovaní závažnosti konania spočívajúceho v nepovolenom nakladaní s nimi a pri vyčíslení takto vznikutej ujmy, určenia výšky prospechu hodnoty veci a rozsahu činu (§ 89 ods.13 a 14 Trestného zákona)
- vypracúvaní znaleckých posudkov
- rozhodovaní o náhradnej výsadbe a určovaní výšky finančnej náhrady za vyrúbané dreviny podľa § 48.

Pozostáva z:

Zoznam drevín a ich spoločenské ohodnotenie

I. skupina	Polovždyzelené a vždyzelené listnaté dreviny
II. skupina	Ihličnaté dreviny
III. skupina	Listnaté opadavé dreviny

Spoločenská hodnota drevín sa vyjadruje v slovenských korunách a v rámci skupín I.- II.

- u stromov podľa výšky a obvodu kmeňa
- u kríkov a krovitých porastov podľa výšky a plošného priemetu v m²
- u lián podľa obvodu kmienka a jeho dĺžky sa stanoví základná hodnota dreviny (Feriancová, 2005).

Spoločenská hodnota drevín sa upravuje prirážkovým indexom:

Index Charakteristika drevín

- 0,4** - ak je drevina poškodená alebo iným spôsobom znížená jej fyziologická hodnota v rozpätí nad 60% (ťažké poškodenie),
- 0,7** - ak je jednoznačne preukázaný nepriaznivý vplyv dreviny na statiku objektov a budov alebo drevín a ohrozuje prevádzkyschopnosť inžinierskych sietí, zatieňuje nad hodnoty povolené normami a spôsobuje nadmernú vlhkosť obytných a iných objektov,
- 0,8** - ak ide o drevinu z náletu alebo výmladkov, pokiaľ jej výskyt nie je v súlade s využívaním konkrétnej plochy územia,
- ak je drevina poškodená alebo iným spôsobom znížená jej fyziologická hodnota v rozpätí 11-25% (slabé poškodenie);
- 0,9** - ak ide o krátkoveké dreviny;
- 1,1** - ak ide o dlhoveké dreviny;
- 1,2** - ak vek stromu je vyšší ako 100 rokov,
- ak ide o dreviny v okolí priemyselných, poľnohospodárskych a iných hospodárskych objektov,
- ak rastú v špecifických objektoch ako sú areály škôl, zdravotnícke zariadenia, vyhradené areály cintorínov, religiózne objekty a pietne miesta;
- 1,3** - ak ide o dreviny v brehových porastoch, vo vetrolamov v opustených ťažobných priestoroch vrátane háld, výsypiek a odvalov a o dreviny pramenísk a rašelinísk;
- 1,4** - ak ide o dreviny v parkoch, verejných sadoch a záhradách, v stromoradiach alebo ak sú súčasťou historických jadier miest a centrálnych mestských zón,
- 1,5** - ak rastú v botanických a zoologických záhradách, arborétach, historických parkoch okrem prípadov uvedených pod písmenom h), v priestoroch kúpeľov a liečebných zariadení, pokiaľ nie sú vyhlásené za chránené územia,
- ak predstavujú taxóny a taxonoidy (druhy a ich premenlivé formy) guľovitého, previsnutého a vertikálneho tvaru a taxóny s odlišnosťou v tvare a farbe listov a farbe kvetov, alebo vzácné z hľadiska introdukcie, pomaly rastúce a zakrpatené, alebo taxonomicky a geograficky vzácné.
- ak rastú v chránenej krajinnej oblasti a v ochrannom pásme s druhým stupňom ochrany,
- 2,0** - ak rastú v národnom parku a v ochrannom pásme s tretím stupňom ochrany,
- 2,5** - ak rastú v chránenom areáli, prírodnej rezervácii, prírodnej pamiatke a v ochrannom pásme so štvrtým stupňom ochrany,

- 3,0** - ak sú vyhlásené za chránený strom,
- ak rastú v národnej prírodnej rezervácii a v národnej prírodnej pamiatke.

4. VÝSLEDKY PRÁCE

4.1 Analýza súčasného stavu vybraných verejných priestorov

4.1.1 Vymedzenie riešeného priestoru

Obec Nižná leží na obidvoch brehoch rieky Orava, 32 km severovýchodne od Dolného Kubína. Je samostatnou obcou situovanou medzi obcou Podbiel a okresným mestom Tvrdošín. Počtom obyvateľov a svojou miestnou časťou Zemianska dedina sa zaraďuje medzi väčšie priemyselné obce Oravy.

Zo severu je ohraničená masívom Oravskej Magury, od juhu vrchom Prasatín. Situovaná obec ponúka možnosti k návštevám turistických oblastí: Roháče, Oravská priehrada, Oravice, Oravský hrad, ako aj možnosť navštíviť susedné Poľsko a turistickú oblasť Zakopané.

Obec bola postavená z dreva s uličným usporiadaním. Zastavané územie má prevažne obytnú, v menšej miere aj rekreačnú a turistickú funkciu.

Vybrané verejné priestory sú situované v okrajovej časti obce, v blízkosti rímsko-katolíckeho kostola. Konkrétne riešime priestor okolo farského úradu a taktiež okolie domu smútku v obci Nižná nad Oravou. Obidve časti sú navzájom prepojené. S riešeným priestorom susedí detské ihrisko. Celá plocha je obklopená individuálnou bytovou zástavbou. Z južnej strany územia vedie cestná komunikácia II. triedy.

Toto územie sme si vybrali z dôvodu zanedbanej starostlivosti, podstatnej miery poškodenia drevín, nízkej využívanosti a návštevnosti a potreby obnovy. Priestor okolo budovy farského úradu zaberá pomerne veľkú plochu približne obdĺžnikového tvaru, ktorá po obnove a revitalizácii môže byť veľmi efektívne využívaná. Územie okolo domu smútku susedí z východnej strany s riešenou plochou okolia farského úradu.

V súčasnosti je vybraný priestor okolo farského úradu málo využívaný, poskytuje deťom priestor k hrám a spoločným stretnutiam, najmä v letnom období. Okolie domu smútku využívajú prevažne obyvatelia obce k smútočným obradom. Často však aj v tomto priestore je možné vidieť deti, keďže v tesnej blízkosti riešenej plochy sa nachádza detské ihrisko.

Medzi jednotlivými riešenými časťami je možnosť voľného prechodu.

4.1.2 Analýza zelene

Na základe inventarizácie drevín a terénneho prieskumu sme vypracovali analýzu zelene vo vybraných verejných priestoroch v obci Nižná nad Oravou.

Obec je umiestnená priamo v lone prírody, obklopená horami, kopcami a množstvom zelene.

Najväčšie zastúpenie v intraviláne sídla predstavujú plochy súkromnej zelene nachádzajúce sa v obytných záhradách a na dvoroch. Verejná zeleň zaberá pomerne malú plochu, aj napriek tomu, že sa nachádza v najviac využívaných spoločných priestoroch.

Analýza zelene v priestoroch okolia farského úradu- ČASŤ A:

V súčasnosti sa na riešenom území nachádzajú prevažne druhy stromovitého vzrastu. Listnaté druhy sú zastúpené vo väčšej miere. Ihličnaté dreviny sa vyskytujú v menšom množstve. Krovité druhy majú tiež svoje uplatnenie.

Z listnatých druhov je najčastejšie sa vyskytujúci druh jabloň domáca (*Malus domestica* Borkh.), lemujúca ľavú stranu záhrady.

Vo veľkej miere vyskytujúci a pomerne veľkú plochu zaberajúci druh je lipa malolistá (*Tilia cordata* Mill.), nachádzajúca sa v časti pri východe z areálu, prechádzajúcej do zastavanej časti. Lipa je veľmi obľúbená a používaná drevina nielen v súčasnom období, ale aj v minulosti.

Z ďalších druhov na riešenej ploche nájdeme vrbu rakytovú (*Salix caprea* L.), mohutné druhy jaseňa štíhleho (*Fraxinus excelsior* L.), javor mliečny (*Acer platanoides* L.) v malom množstve sa nachádza tiež baza čierna (*Sambucus nigra* L.) zdobiaca záhradu pôsobivými a intenzívne voňajúcimi kvetmi v skorom letnom období. V malom množstve je zastúpená aj slivka domáca (*Prunus domestica* L.) a čremcha obyčajná (*Prunus padus* L.), ktorých výskyt je žiadúci z dôvodu estetického pôsobenia na jar a v neskorom letnom období.

Z ihličnatých druhov má najväčšie zastúpenie borovica lesná (*Pinus sylvestris* L.), ktorá sa nachádza pred budovou farského úradu. V tejto časti sa vyskytuje tiež tuja západná (*Thuja occidentalis* L.), ktorej druhy vytvárajú živý plot lemujúci chodník, pred vstupom do farského úradu. Tiež borievka virgínska (*Juniperus virginiana* L.) a borievka prostredná (*Juniperus media* 'Pfitzeriana aurea') tu nachádzajú svoje miesto.

Krovité druhy sa vyskytujú prevažne v časti riešenej plochy pred farským

úradom. V najväčšom množstve je zastúpený v živom plote zob vtáčí (*Ligustrum vulgare* L.). Neprehliadnuteľným druhom je taktiež dráč thunbergov (*Berberis thunbergii* DC.), tavoloňník bumaldový (*Spiraea x bumalda* Burwenich) a zlatovka prostredná (*Forsythia x intermedia* Zab.), pôsobiaca v skorom jarnom období svojimi výrazne žltými kvetmi. Veľmi pútavé je kvitnutie azaliiek (*Azalea* sp.) nachádzajúcich sa v záhone blízko vstupu na farský úrad. Taktiež druhy ako bršlen európsky (*Euonymus europaeus* L.) a popínavá liana chmeľ obyčajný (*Humulus lupulus* L.) majú svoje zastúpenie.

Kvalitatívnu stránku zelene na riešenom území ovplyvňuje v prevažnej miere ľudský zásah, a to v podobe zanedbanej starostlivosti a poškodzovania konkrétnych druhov. Najmä z týchto dôvodov je väčšina jedincov hodnotená nižšou sadovníckou hodnotou. Najväčšie zastúpenie majú dreviny so sadovníckou hodnotou 2. Sú to dreviny podpriemernej hodnoty, silno poškodené, veľmi vysoko odkonárené, bez predpokladu obrastania po presvetľovacích prebierkach, dreviny staré a málo vitálne, výrazne presychajúce, s výskytom chorôb a škodcov. Predpoklady ich ďalšieho vývoja sú obmedzené po zdravotnej i vzhľadovej stránke. Postupne sa počíta s ich odstraňovaním. Patria tu druhy borovice lesnej (*Pinus sylvestris* L.), zob vtáčí (*Ligustrum vulgare* L.), jablň domáca (*Malus domestica* Borkh.), vřba rakytová (*Salix caprea* L.), bršlen európsky (*Euonymus europaeus* L.), čremcha obyčajná (*Prunus padus* L.), slivka domáca (*Prunus domestica* L.), javor mliečny (*Acer platanoides* L.), jaseň štíhly (*Fraxinus excelsior* L.) a lipa malolistá (*Tilia cordata* Mill.).

Hneď za týmito drevinami nasledujú druhy so sadovníckou hodnotou 3, teda dreviny priemernej sadovníckej hodnoty, ktoré sa tvarovo líšia od charakteristického vzhľadu druhu, ale aj také, ktoré sú vzhľadovo a tvarovo typické, ale doposiaľ menšieho vzrastu. Sú to najmä druhy ako borovica lesná (*Pinus sylvestris* L.), dráč thunbergov (*Berberis thunbergii* DC.), tuja západná (*Thuja occidentalis* L.), zob vtáčí (*Ligustrum vulgare* L.), jablň domáca (*Malus domestica* Borkh.), jaseň štíhly (*Fraxinus excelsior* L.), lipa malolistá (*Tilia cordata* Mill.) a chmeľ obyčajný (*Humulus lupulus* L.).

Sadovnícka hodnota 4, kde patria veľmi hodnotné dreviny, čiže dreviny zdravé, typického tvaru, ktorý zodpovedá príslušnému druhu alebo kultivaru. V celkovom habituse môžu byť len nepatrne narušené alebo poškodené. Dreviny musia mať predpoklad rozvoja pre ďalšie desaťročia pri udržaní dosiahnutej kvality. Takéto ohodnotenie získala iba zlatovka prostredná (*Forsythia x intermedia* Zab.) a tavoloňník bumaldový (*Spiraea x bumalda* Burwenich).

Na riešenom území sa nachádzajú aj dreviny úplne nevyhovujúce, ktoré sú v značnej miere preschnuté a napadnuté chorobami. Na jednej strane vplyvom týchto skutočností dochádza k ich odumieraniu a na druhej strane pôsobia veľmi neesteticky. Sú to dreviny so sadovbíčkovou hodnotou 1, konkrétne druhy borievka virgínska (*Juniperus virginiana* L.), borievka prostredná (*Juniperus media* 'Pfitzeriana aurea') a vŕba rakytová (*Salix caprea* L.).

Analýza zelene v priestoroch okolia domu smútku- ČASŤ B:

Aj v tomto priestore prevažuje zastúpenie stromovitého vzrastu drevín. Podstatnú časť tvoria listnaté druhy, ale ihličnaté druhy a dreviny krovitého vzrastu majú tiež zastúpenie.

Z listnatých druhov sa v najväčšom množstve nachádza breza previsnutá (*Betula pendula* Roth.), nachádzajúca sa v skupinovej výsadbe z ľavej strany domu smútku.

Vo veľkej miere vyskytujúci sa a pomerne veľkú plochu zaberajúci druh je lipa malolistá (*Tilia cordata* Mill.), lemujúca riešenú plochu zo strany od miestnej komunikáci.

Na riešenej ploche sa nachádzajú taktiež mohutné druhy jaseňa štíhleho (*Fraxinus excelsior* L.), javor mliečny (*Acer platanoides* L.), jablň domáca (*Malus domestica* Borkh.). Veľmi pôsobivá je vŕba Matsudova (*Salix Matsudana* 'Tortuosa'), nachádzajúca sa oproti budove domu smútku. V malom množstve je zastúpená aj čremcha obyčajná (*Prunus padus* L.), ktorej výskyt je žiadúci z dôvodu estetického pôsobenia na jar a v neskorom letnom období.

Z ihličnatých druhov má svoje zastúpenie pôsobivý smrekovec opadavý (*Larix decidua* Mill.), jedľa biela (*Abies alba* Mill.), smrek obyčajný (*Picea abies* L.) a smrek pichľavý (*Picea pungens* 'Glauca'). Vyskytuje sa tu tiež tuja západná (*Thuja occidentalis* L.), ktorej druhy vytvárajú živý plot lemujúci chodník, pred vstupom do areálu. Tiež borievka prostredná (*Juniperus media* 'Pfitzeriana aurea') a borievka čínska (*Juniperus chinensis* 'Hetzii') tu nachádzajú svoje zastúpenie.

Z krovitých druhov je v najväčšom množstve zastúpený zob vtáčí (*Ligustrum vulgare* L.) vytvárajúci živý plot. Neprehliadnuteľným druhom je taktiež dráč thunbergov (*Berberis thunbergii* DC.), tavoloň van Houtteho (*Spiraea x wanhouttei*) a nátržník krovitý (*Potentilla fruticosa*). Tiež tis obyčajný (*Taxus baccata* L.) nachádza svoje uplatnenie.

Kvalitatívnu stránku zelene na riešenom území taktiež ovplyvňuje v prevažnej miere ľudský zásah, a to v podobe zanedbanej starostlivosti a poškodzovania konkrétnych druhov. Najmä z týchto dôvodov je väčšina jedincov hodnotená priemernou až nižšou sadovníckou hodnotou.

Najväčšie zastúpenie majú dreviny so sadovníckou hodnotou 3, teda dreviny priemernej sadovníckej hodnoty, ktoré sa tvarovo líšia od charakteristického vzhľadu druhu, ale aj také, ktoré sú vzhľadovo a tvarovo typické, ale doposiaľ menšieho vzrastu. Sú to najmä druhy ako *Tillia cordata* Mill., *Fraxinus excelsior* L., *Betula pendula* Roth., *Salix Matsudana* 'Tortuosa', *Malus domestica* Borkh., *Thuja occidentalis* L., *Taxus baccata* L., *Juniperus chinensis* 'Hetzii', *Juniperus media* 'Pfitzeriana aurea', *Ligustrum vulgare* L., *Picea abies* L., *Acer platanoides* L.), *Berberis thunbergii* DC..

Dreviny podpriemernej hodnoty majú sadovnícku hodnotou 2. Jedná sa o silno poškodené dreviny, veľmi vysoko odkonárené, bez predpokladu obrastania po presvetľovacích prebierkach, dreviny staré a málo vitálne, výrazne presychajúce, s výskytom chorôb a škodcov. Predpoklady ich ďalšieho vývoja sú obmedzené po zdravotnej i vzhľadovej stránke. Postupne sa počíta s ich odstraňovaním. Patria tu druhy *Thuja occidentalis* L., *Larix decidua* Mill. a *Betula pendula* Roth..

Hneď za týmito drevinami nasledujú druhy so sadovníckou hodnotou 1. Sú to dreviny úplne nevyhovujúce, ktoré sú v značnej miere preschnuté a napadnuté chorobami. Na jednej strane vplyvom týchto skutočností dochádza k ich odumieraniu a na druhej strane pôsobia veľmi neesteticky. Sú to konkrétne druhy ako *Fraxinus excelsior* L., *Thuja occidentalis* L. a *Abies alba* Mill..

Na riešenom území sa nachádzajú aj dreviny so sadovníckou hodnotou 4. Do tejto skupiny patria veľmi hodnotné dreviny, čiže dreviny zdravé, typického tvaru, ktorý zodpovedá príslušnému druhu alebo kultivaru. V celkovom habituse môžu byť len nepatrne narušené alebo poškodené. Dreviny musia mať predpoklad rozvoja pre ďalšie desaťročia pri udržaní dosiahnutej kvality. Takéto ohodnotenie získala *Juniperus media* 'Pfitzeriana aurea', *Prunus padus* L., *Picea pungens* 'Glauca', *Potentilla fruticosa* a *Acer platanoides* L.

Z celkového prieskumu vyplýva, že celkovo sa na ploche nachádzajú druhy málo vitálne, poškodené chorobami a škodcami, vyžadujúce obnovu a starostlivosť, ako aj druhy kompozične nevhodne umiestnené.

4.1.3 Analýza občianskej vybavenosti

Priamo v riešených priestoroch sa nachádza dom smútku a budova farského úradu postavená v roku 1911.

V okolí riešeného územia sú umiestnené nasledovné objekty občianskej vybavenosti, tvoriace súčasť života obyvateľov:

- rímskokatolícky kostol (každodenne navštevovaný dostatočným počtom obyvateľov)
- drevovýroba
- firma Aldan (poskytujúca množstvo pracovných miest obyvateľom obce)
- hasičská zbrojnica (v súčasnej dobe už nie je v prevádzke)
- Dom služieb

4.2 Navrhované riešenie zelene vo vybraných verejných priestoroch

4.2.1 Navrhované riešenie zelene v priestoroch okolia farského úradu- ČASŤ A

Obsahom návrhového riešenia je estetické s funkčné stvárnenie priestoru, slúžiaceho k pokojnému oddychu dostupného širokej verejnosti.

Hlavným zámerom riešenia je vytvoriť príjemné prostredie s charakterom parku, ktoré bude poskytovať návštevníkom možnosť oddych, relaxu a načerpania nových síl, ako aj zábavu.

Samotnému architektonickému návrhu predchádza výrub drevín. V našom prípade sme pristúpili k výrubom drevín vysokého veku a nadmerného poškodenia, t. j. s nízkou sadovníckou hodnotou. Taktiež druhy kompozične nevhodne umiestnené sme navrhli na odstránenie. Čiastočne poškodené a narušené dreviny je potrebné vhodne ošetriť, prípadne odstrániť poškodené časti drevín.

Na základe stanoveného cieľa, ktorým bolo dané prostredie zatriktívniť a vytvoriť priestor pre oddych, by mala zeleň plniť najmä estetickú funkciu. Taktiež spoločensko- priestorová funkcia je podstatná.

Pri tvorbe návrhu sme rešpektovali taktiež požiadavky na spracovanie návrhu na obnovu.

V priestoroch okolo farského úradu sme navrhli 34 ks drevín stromovitého vzrastu, z toho 14 ks druhu *Thuja occidentalis* 'Smaragd' vytvára voľne rastúci živý plot, 49 ks krovitých druhov a záhon pozostávajúci zo 65 ks ruží..

Pri výbere sortimentu drevín sme zohľadňovali podmienky daného stanovišťa, svetelné podmienky, nároky konkrétnych navrhovaných druhov, ako aj zachovanie vidieckého štýlu prostredia.

Vytvárali sme kompozície drevín doplnené o lavičky, čím sa vytvoria pôsobivé zákutia poskytujúce príjemné posedenie s výhľadmi do okolitej krajiny.

Na priblíženie sa horskému prostrediu, ktoré obklopuje celú obec, v ktorom sa riešené územie nachádza sme kompozície drevín s posedením doplnili o línie vytvorené z drevených palisád, ktoré súčasne jednotlivé plochy priestoru prepoja.

Konkrétny výber drevín sme sústredili aj na kvitnúce druhy krov, ktoré riešený priestor oživia a zatraktívnia. Navrhovaná je *Forsythia suspensa* (zlatovka previsnutá), ktorá v skorom jarnom období prekvapí výrazne žltým bohatým kvitnutím, taktiež žltokvitnúci druh *Potentilla fruticosa* 'Goldfinger' (nátržník krovitý), *Spiraea japonica* 'Goldflame' (Tavoľník japonský) v letnom období červeno kvitnúci, *Syringa prestoniae* 'Agnes Smith' (Orgován), ktorá ma snehobiele kvety trubkovitého tvaru, *Weigela florida* 'Variegata' (Vajgélia ružová), pôsobivá výrazným ružovým kvitnutím v neskorom jarnom období a ďalšie.

Z ihličnatých krovitých druhov sme navrhli *Pinus mugo* (Borovica horská), jeho zakrpatený kultivar *Pinus mugo* 'Mops', *Pinus strobus* 'Radiata' - zakrpatená forma pôvodného druhu pôsobivá jemným ihličím, ako aj *Juniperus sabina* 'Tamariscifolia' (Borievka netatová) a *Juniperus squamata* 'Blue Carpet' (Borievka šupinatá).

Mohutné listnaté druhy autochtónnych drevín ako *Acer platanoides* (Javor mliečny), *Tilia cordata* (Lipa malolistá), *Acer campestre* (Javor poľný) konkrétny priestor vyplnia a zcelia. Z ďalších listnatých druhov stromovitého vzrastu sme vybrali druhy, ktoré priestor taktiež oživia bohatým a pôsobivým kvitnutím. Veľmi pôsobivý je druh *Prunus cerasifera* 'Nigra' (Slivka čerešňoplodá), jej mladé jarné listy sú tmavočervené a neskôr získavajú atraktívne purpurové sfarbenie, ktoré si zachovávajú počas celého leta. Na začiatku a počas jari jej veľké množstvo žiarivo ružových miskovitých kvetov dramaticky kontrastuje s holými purpurovými konárkami. Taktiež *Crataegus laevigata* 'Paul scarlet' (Hloch obyčajný) - kultivar s plnými červenoružovými kvetmi a *Sorbus aria* 'Lutescens' (Jarabina mukyňová) pôsobia svojimi kvetmi.

Keďže riešené priestory sa nachádzajú v horskom prostredí, je vhodný aj výber

ihličnatých druhov drevín. Z nich sme zvolili druhy ako *Picea abies* (smrek obyčajný), ktorého výskyt je typický pre danú lokalitu, *Pinus strobus* (borovica hladká) pôsobivá jemnou štruktúrou ihličia, *Picea omorika* (smrek omorikový), ktorý má štíhlu kužeľovitú korunu a malebne prevísajúce vetvy, *Picea pungens 'Hoopsii'* (smrek pichľavý), ktorého ihličie je striebriсто sfarbené, ako aj v súčasnosti obľúbený a pôsobivý druh *Picea koreana* (Jedľa kórejská).

Keďže v tesnej blízkosti riešeného územia sa nachádza dom smútku a taktiež plocha detského ihriska, je potrebné prostredie okolia farského úradu od týchto častí odizolovať. Tento problém sme riešili výsadbou vysokého, voľne rastúceho živého plota druhu *Thuja occidentalis 'Smaragd'*, čím sa vytvorí pohľadová aj protihluková bariéra, čo zabezpečí priestoru okolo domu smútku patričný pokoj.

Podstatnú časť riešeného územia sme ponechali zatrávnenu, čo bolo podmienené taktiež požiadavkami na obnovu. Trávnaté plochy nie je potrebné nanovo riešiť, keďže ich stav je optimálny. Je potrebná len regenerácia, dôkladná starostlivosť a následná údržba trávnik.

Spevnené plochy komunikácií a chodníkov sme taktiež zachovali pôvodné, keďže su v zachovalom stave a žiadnym spôsobom neprekážajú kompozičnému riešeniu územia.

Výber mobiliáru sme sústredili na lavičky a odpadkové koše, ktorých výskyt je v riešenom priestore nevyhnutný. Vybrali sme elegantnú a súčasne masívnu lavičku od firmy Metalco, ktorej rám je z ocele alebo Inoxy v kombinácii s borovicovým alebo tvrdým tropickým drevom. Lavička bude kotvená do základu z dvoch betónových blokov o rozmere 70 x 25 x 15 cm. Výber lavičky bol volený tak, aby nadväzoval na už jestvujúce posedenie v okolitom prostredí. Aj výber odpadkového koša bol vybraný tak, aby celkovú kompozíciu prostredia nijakým spôsobom nenarušil.

V južnej okrajovej časti územia sme umiestnili prístrešok, ktorý bol taktiež požiadavkou k vypracovaniu návrhu. Prístrešok bude plniť predovšetkým spoločenskú funkciu, keďže obyvatelia obce práve na tomto mieste majú možnosť spoločného posedenia a trávenia voľného času. Tiež je tu možnosť grilovania a podobných aktivít.

Prístrešok bol navrhnutý a spracovaný do podrobných technických detailov.

Pre stavbu prístreška s posedením bola vypracovaná projektová dokumentácia.

Ide o prvok záhradnej architektúry umiestnený v okrajovej južnej časti parcely. Prístrešok bude slúžiť ku krytému posedeniu pre väčší počet ľudí.

Prístrešok je navrhnutý ako samostatne stojaci objekt.

Celá konštrukcia prístreška, vrátane zvislých konštrukcií je tvorená z agátového dreva. Základnú konštrukciu tvoria nosné stĺpy hrúbky 15 x 15 cm, spojené priečnymi trámami, ktoré podopierajú konštrukciu strechy. Strecha je podopretá stĺpmi v každom rohu. Tri nosné stĺpy sú upevnené na kamenný múrik, iba jeden stĺp je samostatne stojaci ukotvený v základovom betónovom páse.

Strecha sa skladá z konštrukcie krovu a strešného plášťa s krytinou. Krov i plášť je zhotovený z agátového dreva. Krytinu tvorí asfaltový šindel hnedej farby- Owens Corning Supreme AR- Brownwood. Pod lepenkový plášť sa vytvorí debnenie zo smrekového dreva, hrúbka 2cm.

Podlaha bude vytvorená z palubovky zo smrekového dreva, šírka 80 cm, hrúbka 5 cm. Kamenný múrik lemujúci prístrešok z dvoch strán tvorí Kyklopské murivo- prírodné kamene neopracované, uložené v hrubom maltovom lôžku.

Všetky drevené časti prístreška budú povrchovo upravené, konkrétne napustené a nalakované bezfarebným náterom Luxol.

Prístrešok zaberá plochu 27,7 m². Má dĺžku 6,6 m, šírku 4,2 m a výšku 3,9 m.

Stavba nebude mať žiadnym spôsobom negatívny vplyv na životné prostredie. Taktiež nebude produkovať nadmerný hluk, nebezpečné toxické odpady a exhaláty.

Pri realizácii projektu bude potrebné vykonať výkopové práce, ktoré umožnia osadenie novo navrhnutých základov. Pôdorysné a výškové riešenie základových konštrukcií je zrejmé z výkresu č. 16 'Pôdorys základov'. Základové konštrukcie budú realizované a použitím betónu. Vytvorí sa jednoduchý pásový základ z prostého betónu.

Pri všetkých výkopových a zakladacích prácach je potrebné sledovať hĺbku zakladania uvedenú vo výkrese č. 16 'Pôdorys základov'. Základy siahajú do hĺbky 20 cm pod kamenným múrikom a 60 cm pod nosným stĺpom. Pod základ bude použité štrkopieskové lôžko s hrúbkou 10 cm.

Všetky potrebné technické rozmery a informácie poskytuje výkresová príloha.

Pri vykonávaní stavebno- montážnych prác je potrebné dodržať vyhlášku 374/90 Zb. Slovenského úradu bezpečnosti práce a technických zariadení pri stavebných prácach.

4.2.2 Navrhované riešenie zelene v priestoroch okolia domu smútku- ČASŤ B:

Hlavným zámerom riešenia je vytvoriť pokojné prostredie so zachovaním patričnej úcty danému priestoru a to jemným spôsobom oživenia a spríjemnenia konkrétneho územia. Priestor bude poskytovať návštevníkom predovšetkým možnosť oddychu a príjemného posedenia.

Konkrétnej realizácii architektonického návrhu predchádza výrub drevín. Pristúpili sme k výrubom drevín vysokého veku a nadmerného poškodenia, čiže drevín s nízkou sadovníckou hodnotou. Taktiež budú odstránené druhy nevhodne kompozične umiestnené.

V priestoroch okolo domu smútku sme navrhli 12 ks drevín stromovitého vzrastu, z toho živý plot, ktorý plochu vhodne izoluje od okolitého prostredia tvorí 8 ks drevín *Thuja occidentalis* 'Smaragd', 24 ks krovitých druhov, trvalkový záhon pozostávajúci zo 73 ks trvaliek a kvetinovú lúku typu Horská lúka.

Pri výbere sortimentu drevín sme taktiež zohľadňovali podmienky daného stanovišťa, svetelné podmienky a nároky konkrétnych navrhovaných druhov, ako aj zachovanie vidieckeho štýlu prostredia.

Mohutné drevisy stromovitého vzrastu majú na riešenej ploche dostatočné zastúpenie, takže ich ďalší návrh nie je veľmi opodstatnený. Avšak *Acer platanoides* (Javor mliečny) si vyžiadal svoje umiestnenie pri vstupe do areálu.

Je predpokladaná nízka údržba riešeného priestoru, z dôvodu čoho sme pri výbere volili druhy nie veľmi náročné a prevažnú časť ihličnatých druhov, ktoré svojim spôsobom pôsobia taktiež veľmi esteticky.

Z ihličnatých druhov stromovitého vzrastu sme vybrali ihličnan a kuželovitým tvarom habitusu *Larix decidua* (Smrekovec opadavý) a v súčasnosti veľmi vyhľadávaný a žiadaný druh *Abies koreana* (Jedľa kórejská).

Z krovitých ihličnatých druhov sme navrhli *Juniperus sabina* 'Blue danube' (Borievka netatová), *Junipers chinensis* 'Pfitzeriana' (Borievka čínska), pomaly rastúci zakrpatený ihličnan *Picea abies* 'Nidiformis' a rovnako ako v okolí farského úradu aj *Pinus mugo* (Borovica horská) a zakrpatenú formu pôvodného druhu *Pinus strobus* 'Radiata' (Borovica hladká).

Pohľadová a protihluková bariéra vytvorená z druhu *Thuja occidentalis* 'Smaragd' nachádza aj v tejto časti svoje uplatnenie. Zabezpečuje priestoru okolia domu smútku potrebný pokoj a patričnú úctu.

Zatraktívnenie priestoru vytvoria listnaté krovité druhy ako *Potentilla fruticosa* 'Goldfinger' (Nátržník krovitý) pôsobiaci žltým sfarbením kvetov a *Viburnum rhytidophyllum* (Kalina vráskavolistá) známa žltkastobielymi kvetmi, ktorá tvorí červené neskôr čierne kôskovičky.

Priestor pred výsadbou živého plota oživí kvetinová lúka typu Horská lúka, ktorá je zložená z 37 druhov lúčnych porastov, z čoho 85% predstavujú lúčne kvetiny, napr. *Origanum vulgare*, *Alchemilla vulgaris*, *Leucanthemum vulgare*, *Achillea millefolium*, *Primula veris*, *Hypericum maculatum*, *Campanula carpatica* a 15% trávy (*Lolium perenne*, *Festuca rubra*, *Poa supina*, *Briza media*, *Deshampsia caespitosa* a ďalšie).

Taktiež záhon tvorený druhmi *Aster divaricatus*, *Dendranthemum arcticum* 'Roseum', *Luzula nivea* a *Carex muskingumensis* lemujúci spevnenú komunikáciu, konkrétny priestor príjemne oživí a poteší svojim kvitnutím.

Prístup k riešeniu trávnatých a spevnených plôch je rovnaký ako v priestore okolia farského úradu- časť A.

Pre výber posedenia a odpadkového koša platia rovnaké princípy ako v predchádzajúcej časti.

4.3 Zakladanie zelene a základné nároky na údržbu

4.3.1 Príprava územia:

Príprava pôdy:

Pred začiatkom realizácie sadovníckych úprav je potrebné odstrániť z plochy nevyhovujúce prvky, dreviny určené na výrub a následne vykonať jemnú modeláciu terénu. V rámci prípravy pôdy je dôležité pôdu prevzdušniť skyprením, aby mala dobrú absorpčnú schopnosť a kapilaritu. Príprava pôdy sa bude vykonávať kultivátorom. V rámci prípravy pôdy je vhodné zároveň aplikovať do pôdy aj hnojivá.

Zásobovanie pôdy živinami:

Dreviny je vhodné po výsadbe podporiť štartovacími hnojivami napr. OSMOCOTE- Lo-start– pomalé uvoľňovanie živín (tablety obsahujúce základné výživné látky), alebo je možné ku krom a stromom aplikovať tyčinky Floravit

v intervale každých 5 rokov (dávka 5 ks/strom, 3 ks/1ker). Pri dostatočnom zásobovaní živinami sa dreviny i trávnik lepšie vyvíjajú, dosahujú optimálne prírastky, sú odolnejšie voči chorobám, a pod. Tesne pred príchodom jari je vhodné aplikovať na plochu trávnikov draselné hnojivo SCOTT'S "pre Winter" na podporu kvalitného rastu a odstránenia rizika chorôb.

4.2.2 Výsadba zelene

Výsadba stromov

Pred výsadbou stromov do voľnej pôdy je potrebné plochu upraviť a urovnať. Dreviny sa budú vysádzať do vopred vykovaných, dostatočne veľkých jám. Jama by mala byť 2-3x väčšia ako je zemný bal dreviny. Jamy pre výsadbu odporúčame kopáť ručne. Výsadbu je potrebné realizovať buď v ranných hodinách alebo podvečer, a to hlavne počas slnečných dní. V prípade oblačného počasia je možné vysádzať v priebehu celého dňa. Pred výsadbou drevín musí byť zemina na záujmovom území celkovo vyhnojená, skyprená a urovnaná.

Hĺbka výsadby drevín by mala zodpovedať hĺbke výsadby v škôlke. Bal sa naruší až v jame, korene rozprestrú do jamy, aby sa predišlo tzv. kvetináčovému efektu, ktorý brzdí rast drevín.

Pri výsadbe je potrebné do jamy dostať vysoko kvalitný substrát. Kvalitnejší substrát sa použije do vrchnej časti jamy, obohatený môže byť o štartovacie hnojivo Osmocote.

Výsadba krov

Kontajnerované dreviny je možné vysádzať v priebehu celého vegetačného obdobia (okrem mesiacov s vysokou intenzitou slnečného žiarenia- júl, začiatok augusta), do vopred ručne vykovaných a dostatočne veľkých jám. Letná výsadba by mala byť realizovaná v ranných, prípadne večerných hodinách, kôli intenzite slnečného žiarenia.

Hĺbka výsadby drevín by mala zodpovedať hĺbke výsadby v škôlke. Jama musí byť dostatočne veľká, aby korene sadeníc neboli vyhnuté do bokov alebo nahor. Po výsadbe je vhodné okolo sadeničky aplikovať štartovacie hnojivo. Po vysadení sa rastliny rovno zastrihnú (listnaté druhy asi o polovicu) a následne sa zalejú. Zálievka

opakujeme každodenne počas prvých dvoch až troch mesiacov, avšak v závislosti od počasia, ďalej počas prvého roka postačuje zálievka každý druhý deň.

Výsadba kvetov

Lopatkou sa vyhlbia jamky o niečo väčšie ako je priemer kontajnera. Rastliny sa sadia do takej hĺbky, v akej rástli v kontajneri. Ak koreňový krčok zasype vyššia vrstva zeminy, rastlina začne odhnívať a prestáva rásť. Aby rastliny dobre zakorenili, je potrebné ich niekoľko týždňov po výsadbe pravidelne zalievať. Zaschnuté koreňové baly aj s kontajnerom treba ponoriť pred výsadbou do vody dovtedy, kým neprestanú vystupovať bublinky. Dreviny vysádzame v množstvách uvedených vo výkrese č. 10 'Osadzovací výkres- časť B'.

4.2.3 Údržba zelene

Hlavná údržba bude spočívať v hnojení, závlahe, strihaní krov, prípadne dosadbe vypadnutých drevín alebo ruží a samozrejme v kosení už existujúcich trávnikov.

Hlavné zásady a postupy pri údržbe drevín:

Je dôležité zdôrazniť, že kompletná prijateľnosť sadeníc existuje len teoreticky. V závislosti od poveternostných podmienok je potrebné počítať s 10-20% stratou. Pri dobrej starostlivosti by však výpadok drevín nemal prekročiť 10%. Údržba porastov je súbor prác, ktorý sa mení podľa vývojového štádia konkrétnych porastov. Údržba má teda tri časové obdobia, pričom každé obdobie si vyžaduje iný objem prác a rozdielne zásahy:

Údržba 1. rok po výsadbe:

- dosadby za uhynuté jedince
- opätovné uviazanie drevín ku kolom
- odstraňovanie poškodených častí drevín, ošetrovanie prípadného poranenia drevín
- prihnojovanie a zalievanie pôdy (min. v prvom roku výsadby)
- vytváranie vhodného priestoru pre vývoj a rast drevín (odstraňovanie náletov),
- vykonávanie mechanickej a biologickej ochrany proti chorobám a škodcom
- odstraňovanie konkurenčných burín

- neodporúča sa používať herbicídy a insekticídy na ochranu a ošetrovanie drevín

Údržba 2. rok po výsadbe:

- odstraňovanie poškodených častí drevín
- včasné ošetrovanie poranenia drevín
- prihnojovanie a zalievanie pôdy
- vytváranie vhodného priestoru pre rast a vývoj drevín (odstraňovanie náletov)
- vykonávanie mechanickej a biologickej ochrany proti chorobám a škodcom
- tiež sa ešte neodporúča používať herbicídy a insekticídy na ochranu a ošetrovanie drevín

Údržba 3. rok po výsadbe

- výchovný a presvetľovací rez- podľa potreby (ak je korunka poškodená, je potrebné realizovať opravný rez, pri dobre založenej korunke rez nie je potrebný)
- včasné ošetrovanie poranenia drevín
- odstránenie silne poškodených drevín
- prihnojovanie a zalievanie pôdy v období dlhšieho sucha
- vytváranie vhodného priestoru pre rast a vývoj drevín (odstraňovanie náletov)
- prebiehka jedincov v skupinách krov- prvé modelovanie porastu
- vykonávanie mechanickej a biologickej ochrany proti chorobám a škodcom, vhodný je najmä predjarný postrek

Hlavné zásady a postupy pri údržbe trávnikov:

1. Kosenie- základná údržbová operácia trávnikov

Zásady pri kosení trávnikov:

- výška kosby 60- 80 mm, predpokladá sa 8 – 14 kosieb do roka
- nikdy neodkosiť viac ako 1/3 listovej plochy
- rez musí byť hladký a rovný, to je dôležité pri nízko kosených trávnikoch
- je potrebné striedať smer kosenia.
- na jar je rast trávnikov intenzívnejší, v lete sa spomaľuje, preto jarná frekvencia kosenia je častejšia ako v lete
- pokosené zvyšky trávnikov je potrebné odstrániť.

2. Zavlažovanie:

Keďže sa nachádzame v chladnejšej klimatickej oblasti s dostatočným množstvom zrážok, trávnik si nevyžaduje pravidelnú zálievku.

3. Regenerácia poškodených plôch trávnik

Najčastejšie sa poškodené plochy regenerujú výmenou za hotový trávny koberec (mačinu). Tento spôsob umožňuje najrýchlejšiu regeneráciu, čím sa môže trávnik veľmi rýchlo opäť používať. Pokiaľ túto možnosť nemáme, alebo je cenovo neprístupná, musíme poškodené plochy zrotavátorovať, pohnojiť a znovu podsevom trávnej zmesi trávnik zregenerovať. Obdobie, za ktoré je trávnik použiteľný je relatívne dlhé.

4. Ochrana proti chorobám a škodcom

- mechanicky (vo výnimočných prípadoch chemicky)

Zásady pre zakladanie a údržbu kvetinovej lúky:

- lúku zakladáme do čistej pôdy- prírodné lúčne osivo nie je možné prisievať do založeného trávnik
- osivo nemiešame s bežným trávny osivom
- pôdu pre výsev lúčnych semien pripravíme ako pre trávnik
- výsevok 1 – 2 g/ m²
- hĺbka výsevu: do 0,5 cm
- termín výsevu: jar a neskorá jeseň
- lúku je možné kosiť bežnou trávnu kosačkou 4 – 6 cm nad povrchom pôdy
- 1. rok výsevu rastú predovšetkým koreňky lúčnych rastlín a buriny- kosíme 3 a viackrát ročne

Ošetrovanie a údržba ruží:

- pravidelná zálievka počas vegetácie
- hnojenie: NPK hnojivo
- úprava pH pôdy (vápnenie)
- ochrana proti mrazom- prikrývanie
- na jeseň čiastočné zostrihanie nadzemnej časti
- rez: každoročný hlboký rez skoro na jar (10- 15 mm nad púčikom)
- odstránenie starého dreva, planiny

- zmladzovací rez- odstránenie prerastených konárov
- po odkvitnutí potrebný letný rez (odstránenie súkvetí)
- min. raz za rok potrebná okopávka

Ošetrovanie kvetinového záhona

Hlavným cieľom ošetrovania kvetinových záhonov je udržať záhon v nezaburinenom stave, zabezpečiť dostatok vzduchu a živín ku koreňom a dostatok vlahy.

V každom prípade musí byť záhon odburinený od trvácich burín ešte pred výsadbou a je potrebné ho pravidelne kypriť a odburiňovať.

VÝKAZ VÝMER A SÚPIS MATERIÁLU

Okolie farského úradu- ČASŤ A:

- Celková výmera riešenej plochy 5 277,8 m²

- Celková plocha zelene 4 871,9 m²
 - výsadba drevín 586,3 m²
 - trávnik 4 265,2 m²
 - záhon 20,4 m²

- Celkový počet navrhovaných rastlín 148 ks
 - Listnaté stromy: 8 ks**
 1. Acer campestre 1 ks
 2. Acer platanoides 2 ks
 3. Crataegus laevigata 'Paul scarlet' 1 ks
 4. Prunus cerasifera 'Nigra' 1 ks
 5. Sorbus aria 'Lutescens' 1 ks
 6. Tilia cordata 2ks
 - Ihličnaté stromy: 26 ks**
 7. Abies koreana 2 ks
 8. Thuja occidentalis 'Smaragd' 14 ks
 9. Picea abies 2 ks
 10. Picea pungens 'Hoopsii' 3 ks
 11. Pinus strobus 2 ks
 12. Picea omorika 3 ks
 - Listnaté kry: 32 ks**
 13. Carpinus betulus 'Monumentalis' 5 ks
 14. Forsythia suspensa 4 ks
 15. Hydrangea macrophylla 'Blue wave' 4ks
 16. Hydrangea paniculata 'Pinky Winky' 3 ks
 17. Potentilla fruticosa 'Goldfinger' 5 ks
 18. Spiraea japonica 'Goldflame' 5 ks

19. Syringa prestoniae 'Agnes Smith' 3 ks
20. Viburnum rhytidophyllum 2 ks
21. Weigela florida 'Variegata' 3 ks

Ihličnaté kry: 17 ks

22. Juniperus sabina 'Tamariscifolia' 4 ks
23. Juniperus squamata 'Blue Carpet' 3 ks
24. Pinus mugo 3 ks
25. Pinus mugo 'Mops' 3 ks
26. Pinus strobus 'Radiata' 4 ks

Ruže: 65 ks

27. Rosa 'Margaret Merril' 27ks (3ks/m²)
28. Rosa 'Bright Smile' 38ks (4ks/m²)

▪ Ostatné plochy

spevnená komunikácia	378,2 m ²
prístrešok s posedením	27,7 m ²

▪ Mobiliár

lavička	8 ks
odpadkový kôš	3 ks
drevené palisády	155 ks

Okolie domu smútku- ČASŤ B

- Celková výmera riešenej plochy 2 137,2 m²
- Celková plocha zelene 1 807,8 m²
 - výsadba drevín 102,3 m²
 - trávnik 1 569,2 m²
 - záhon 11,2 m²
 - kvetinová lúka 125,1 m²
- Celkový počet navrhovaných rastlín 109 ks

Listnaté stromy: 1 ks

1. Acer platanoides 1 ks
Ihličnaté stromy: 3 ks
 2. Abies koreana 2 ks
 3. Larix decidua 1 ks
Listnaté kry: 9 ks
 4. Carpinus betulus 'Monumentalis' 3 ks
 5. Potentilla fruticosa 'Goldfinger' 4 ks
 6. Viburnum rhytidophyllum 2 ks
Ihličnaté kry: 23 ks
 7. Juniperus sabina 'Blue danube' 2 ks
 8. Juniperus chinensis 'Pfitzeriana' 5 ks
 9. Picea abies 'Nidiformis' 3 ks
 10. Pinus mugo 2 ks
 11. Pinus strobus 'Radiata' 3 ks
 12. Thuja occidentalis 'Smaragd' 8 ks
Záhon: 73 ks
 - A. Aster divaricatus 20 ks
 - B. Dendranthemum arcticum 'Roseum' 24 ks
 - C. Luzula nivea 19 ks
 - D. Carex muskingumensis 10 ks
- Kvetinová lúka:**
typ- Horská lúka:
37 druhov lúčnych rastlín
85% lúčnych kvetín
15% tráv
- Ostatné plochy
spevnené komunikácie 329,4 m²
 - Mobiliár
lavička 5 ks
odpadkový kôš 2 ks

5. DISKUSIA A ZÁVER

Súčasťou vidieckych sídiel sú verejné priestranstvá, ktoré ponúkajú priestor pre rôzne aktivity a každodenné stretávanie sa ľudí pri rôznych príležitostiach.

V obci Nižná nad Oravou sú riešené priestory okolia farského úradu v súčasnosti len málo využívané. Prostredie okolo domu smútku príležitostne využívajú obyvatelia obce k smútočným obradom. Riešené priestory taktiež využívajú deti pre hry a zábavu, keďže územie hraničí s detským ihriskom.

Na základe dôkladnej analýzy vybraného územia vyhotovenej podľa údajov získaných pri terénnom prieskume bolo zistené, že stav zelene a občianskej vybavenosti na riešenej ploche je nevyhovujúci.

Z výsledkov analýzy a prieskumu tiež vyplýva, že zeleň na riešenom území neplní potrebnú funkciu, je v značnej miere poškodená, napadnutá chorobami a škodcami. Toto všetko konkrétny priestor iba znehodnocuje a znižuje jeho hodnotu.

Podľa Feriancovej- Schlampovej (1998) by vegetačné úpravy na vidieku mali byť jednoduché, jednotné, mali by rešpektovať nielen architektúru, ale aj prirodzené danosti prostredia a krajiny. Rovnako aj my sme pri návrhu zohľadňovali podmienky prostredia, nároky jednotlivých drevín ako aj celkový charakter obce.

Rozhodli sme sa priestor zatraktívniť, vytvoriť kompozície na oddych a pokojné posedenie a urobiť tak prístupným širšej verejnosti. Pri spracovaní návrhu sme zohľadnili výsledky analýzy spracovanej na základe terénneho prieskumu a inventarizácie zelene.

Stotožňujem sa s vyjadrením Kašparovej a i. (2003), že základ stromov a krov pri úprave vidieka by mali tvoriť prevažne dreviny domáce, doplnené o zažité, hlavne kvitnúce dreviny cudzie. V zásade by však mali byť chránené všetky dreviny súčasné, s výnimkou porastov chorých, prehustených a prestarlých. Taktiež dodáva, že zvlášť je dôležitá výsadba najrôznejších kvitnúcich stromov a krov, ktoré do priestorov vidieckej zelene prinášajú potrebnú pestrosť. Aj my sme sa pri návrhu sústredili na dreviny kvitnúce, ktoré svojím pôsobením priestor oživia.

Architektonický návrh riešenia zelene v okolí farského úradu vychádzal z vopred stanovených cieľov, ktorými bolo vytvoriť priestor s charakterom parku, s možnosťou príjemného posedenia v zákutiach kvitnúcich a pôsobivých drevín s výhľadmi do okolitej krajiny.

Kašparovej a i. (2003) hovorí, že v zásade často stačí, aby trávniky boli dobre

udržiavané a plochy na vhodných miestach doplnené lavičkami. Aj my sme sa v návrhu venovali výberu lavičiek tak, aby ich umiestnenie do prostredia bolo vhodne začlenené.

Taktiež návrh a umiestnenie prístreška zaberá dôležité miesto v riešenom priestore. Bude plniť predovšetkým spoločenskú funkciu, keďže obyvatelia obce práve na tomto mieste majú možnosť spoločného posedenia a trávenia voľného času. Tiež je tu možnosť grilovania a podobných aktivít.

Územie okolo domu smútku sme sa snažili jemne oživiť do takej miery, aby bola zachovaná patričná úcta priestoru. Vytvorili sme kompozíciu drevín a posedenia s výhľadom na kvitnúci záhon okolitého prostredia.

Zároveň sme podstatnú časť riešeného územia vhodne odizolovali od okolitého prostredia výsadbou živého plota.

Hurych (2002) sa vyjadril, že je potrebné dbať na jednoduchosť, účelnosť a nenáročnosť na údržbu, čo sme sa taktiež snažili rešpektovať.

6. ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1. BAUCH, V. a i. 1974. *Slovensko- ľud 1. časť*, Bratislava: Obzor, 1974. 732 s.
2. BAŠE, M. 2006. *Sídla a stavby na venkově*. Praha: České vysoké učení technické, 2006. 80 s. ISBN 80-01-03390-2.
3. BENŽA, M. a i. 1998. *Ludová architektúra a urbanizmus vidieckych sídiel na Slovensku*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1998. 360 s. ISBN 80-88880-23-8.
4. DANNINGER, W. 1999. *Grün im Dorf, Teil 2*. [online]. Land Oberösterreich: DTP-Center Land Oö, 1999 [cit. 2010-04-25] 36 s. Dostupné na: http://www.land-oberoesterreich.gv.at/files/publikationen/bau_gruenimdorf2.pdf.
5. DOBRUCKÁ, A. 2002. Sídlná zeleň- špecifická zložka sídelnej štruktúry. In *Riešenie urbanisticko- architektonických a vegetačných úprav vo vidieckej krajine: zborník vedeckých prác z GP VEDA 1/8169/01 vydaných pri príležitosti stretnutia krajinárskych katedier a prezentácie vedeckej činnosti na KZKA SPU v Nitre, konaného na 7. kolokviu katedier krajinárskej a záhradnej tvorby*. Nitra: SPU, 2002, s. 14- 19.
6. DUDÁŠOVÁ, M. 2000. Urbanisticko - architektonická koncepcia tvorby prírodného prostredia v obytných častiach vidieckych sídiel. In *Aktuálne problémy záhradnej a krajinnej tvorby*. Nitra: SPU, 2000, s. 139-144.
7. FÁZIKOVÁ, M. 1996. *Regionálna participácia poľnohospodárskych podnikateľských subjektov na ekonomickom a sociálnom rozvoji vidieka*. Nitra: SPU, 1996. 114s.
8. FERIANCOVÁ, Ľ. 2005. *Obnova zelene vidieckeho sídla*. Nitra: SPU, 2005. 91 s. ISBN 80-8069-512-1.
9. FERIANCOVÁ Ľ.- SCHLAMPOVÁ, T. 1998. *Dendrologická a krajinná štruktúra kontaktnej zóny sídla Očová*. Acta facultatis ecologiae č.V, Zvolen: FEE-TU. 1998, s. 63-73.
10. GAJDOŠ, P. 1998. Dedinské sídla - ich sociálne problémy a rozvojové možnosti. In *Životné prostredie* [online], 1998, vol. 32, no. 3 [cit. 2010-3-8]. Dostupné na internete: <http://www.seps.sk/zp/casopisy/zp/1998/zp398/gajdos.htm>.
11. HARAJ, V. 1996. Ciele agrárnej politiky v rozvoji vidieka. In *Vidiek- šanca pre ekonomický rozvoj*. Nitra, 1996, s. 17-21.

12. HRUBÍK, P. 1991. Škodlivá entomofauna drevín mestskej zelene na Slovensku. In *Problémy urbánnej dendrológie*. Arborétum Mlyňany: Ústav dendrobiológie SAV, 1991, s. 110-129.
13. HUBA, P. 1995. *Nižná- vlastivedná monografia*. Dolný Kubin: Vrábel, 1995. ISBN 80-88803-00-4.
14. HURYCH, V. 2002. *Sadovníctvo 1*. Bratislava: Príroda, 2002. 368 s. ISBN 80-07-11208-1.
15. ILKOVIČOVIČOVÁ, E. 1996. *Perspektívy aktivít na vidieku*. Staviteľstvo 6-7, 1996, s. 34-35.
16. JANČURA, P. – KRŠÁKOVÁ, A. 2001. Program obnovy dediny na Slovensku. In *Životné prostredie* [online]. 2001, vol. 35, no. 1 [cit. 2010-3-8]. Dostupné na internete: <http://www.seps.sk/zp/casopisy/zp/2001/zp1/jancura.htm>.
17. Kašpárová, L. a i. 2003. *Vesnice, Nové stavby pro venkov* [online]. Brno: Ústav územního rozvoje, 2003 [cit. 2010-01-20]. Dostupné na: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=1643>.
18. KUCZMAN, G. 2002. Zastúpenie domácich a cudzokrajných drevín vo vidieckych sídlach. In *Riešenie urbanisticko- architektonických a vegetačných úprav vo vidieckej krajine: zborník vedeckých prác z GP VEDA 1/8169/01 vydaných pri príležitosti stretnutia krajinárskych katedier a prezentácie vedeckej činnosti na KZKA SPU v Nitre, konaného na 7. kolokviu katedier krajinárskej a záhradnej tvorby*. Nitra: SPU, 2002, s. 20-29.
19. KUCZMAN, G. 2006. *Obraz sídla vidieckeho typu: diplomová práca*. Nitra: SPU, 2006.
20. MACHOVEC, J. a i. 2000. *Sadovnícka dendrológia*. Nitra: SPU, 2000. 228s.
21. MIDRIAK, R. 1981. *Diferencované obhospodarovanie lesa podľa integrovaných funkcií*. Bratislava: Príroda, VU TU Zvolen, 1981. 224 s.
22. MINISTERSTVO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SR. 2001. Metodické usmernenie o programe obnovy dediny na slovensku, podmienkach a pravidlách účasti obcí v ňom platné na rok 2001. In *Metodické usmernenie je v súlade s uznesením vlády SR č. 222/1997 k "Programu obnovy dediny na Slovensku, Aktualizácii 96" a s "Informáciou o zabezpečení Programu obnovy dediny od roku 1998", prerokovanej vládou SR 27.1.1998* [online]. 2001 [cit. 2010-3-12]. Dostupné na internete: <http://www.sazp.sk/slovak/struktura/cuper/pod2001/usmernenie.html>.

23. PEJCHAL, M. 1991. Domáci a cizí dřeviny v městské zeleni. In *Problémy urbánnej dendrológie*. Arborétum Mlyňany: Ústav dendrobiológie SAV, 1991, s. 31-36.
24. PLESNÍK, P. 1989. *Malá slovenská vlastiveda*. Bratislava: Obzor, 1989. 400 s. ISBN 80-215-0021-2.
25. *Poslanie agentúry pre rozvoj vidieka*. 2010 [online] [cit. 2010-4-23]. Dostupné na: <http://www.arvi.sk/index.php?choice=11>
26. *Program obnovy dediny*. [online] [cit. 2010-4-23]. Dostupné na: <http://www.obnovadediny.sk/pod/o-programe>
27. *Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013*. 2010 [online] [cit. 2010-4-20]. Dostupné na: <http://www.apa.sk/index.php?start&navID=121>
28. RÓZOVÁ, Z. 2002. Tvorba zelene v sídlach vidieckeho typu. In *Sídlo- park- krajina I. Mesto, zeleň, kvalita života: Zborník referátov z medzinárodnej konferencie a 7. kolokvia katedier krajinárskej a záhradnej tvorby*. Nitra: SPU, 2002, s. 129- 134.
29. RÓZOVÁ, Z. 2003: *Obnova zelene vidieckeho sídla*- učebné texty (nepublikované)- na diskete.
30. RÓZOVÁ, Z. – HALAJOVÁ, D. 2002. *Parková tvorba*. Nitra: SPU, 2002. 129 s. ISBN 80-8069-103-7.
31. RÝCHLA, M. 1996. Vidiek- šanca pre ekonomický rozvoj. In *Zborník referátov z vedeckej konferencie*. Nitra: SPU. 1996.
32. *Slovenská agentúra životného prostredia*. 2010 [online] [cit. 2010-4-23]. Dostupné na: <http://www.sazp.sk/public/index/go.php?id=380>
33. SUPUKA, J. 1998: Vegetačné formácie ako nástroj tvorby krajiny. In *Životné prostredie*. 1998, č.5, s. 229-232.
34. SUPUKA, J. 2000. *Ekológia urbanizovaného prostredia*. 2. vyd. Zvolen: TU, 2000. 223 s. ISBN 80-228-0964-0.
35. SUPUKA, J. 2002. Introdukované dreviny v sídlach a krajine. In: *Pestovanie a ochrana cudzokrajných drevín na Slovensku*. Nitra: Ústav ekológie lesa SAV. 2002, s. 21-28. ISBN 80-967238-5-5.
36. SÝKORA, J. 1998, *Venkovský prostor 1.díl. Územné plánování vesnice a krajiny*. Praha: ČVUT, 1998. 158s.
37. SÝKORA, J. 1998. *Venkovský prostor 2.díl. Územné plánování vesnice a krajiny*. Praha: ČVUT, 1998. 156s.

38. ŠARAFÍN, M. 1994. Škola obnovy: Námestie pohostinnosti. In *Nedel'ná pravda*, 1994, č. 24, s. 22.
39. ŠARAFÍN, M. 1998. Architektonická obnova dediny. In *Životné prostredie* [online]. 1998, vol. 32, no. 3 [cit. 2010-3-8]. Dostupné na internete: <http://www.seps.sk/zp/casopisy/zp/1998/zp398/sarafin.htm>.
40. ŠARAFÍN, M. 2006. *Architektúra vidieka, verejné priestranstvá*. Topoľčany: Tristanpress, 2006. 30s. ISBN 80-89173-08-X.
41. ŠARAFÍN, M. – ŠARAFÍN, M. 1999. Svojráznosť dediny a prejav ľudskosti. In *Životné prostredie* [online]. 1999, vol. 33, no. 2 [cit. 2010-3-8]. Dostupné na internete: <http://www.seps.sk/zp/casopisy/zp/1999/zp2/sarafin.htm>.
42. ŠINDLÁŘOVÁ, J. 1997. *Sociologie venkove a zemědělství – Úvod do problematiky*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnícka univerzita, 1997. 64 s. ISBN 80-7157-067-2.
43. ŠTEPÁNKOVÁ, R. 2001. Nekonenčné prístupy k tvorbe slovenského vidieka. In *Zborník*. Nitra: SPU, 2001, s. 105. ISBN 80-7137-917-4.
44. ŠURIN, M. 2010. *Okolité príroda*. 2010 [online] Nižná. [cit. 2010-3-19]. Dostupné na: <http://www.nizna.sk/index.php?str=okolie>
45. ŠURIN, M. 2010. *Flóra*. 2010 [online] Nižná. [cit. 2010-3-19]. Dostupné na: <http://www.nizna.sk/index.php?str=flora>,
46. ŠURIN, M. 2010. *Flóra*. 2010 [online] Nižná. [cit. 2010-3-19]. Dostupné na: <http://www.nizna.sk/index.php?str=fauna>
47. *Vidiecky parlament na Slovensku*. 2010 [online] [cit. 2010-3-20]. Dostupné na:
48. WEBER, M. 2006. Udržení a obnova kulturní krajiny- věc veřejná. In *Zahrada-park- krajina*, roč. 16, 2006, č. 5, s. 10.
49. ZUBRICZKÝ, G. 2005. *Geografia vidieka*. 1. vyd. Bratislava: Geo- grafika, 2005. 68 s. ISBN 80-969338-3-3.
50. *Zákon MŽP SR č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny*.

PRÍLOHY

PRÍLOHA A - Fotodokumentácia

PRÍLOHA B - Inventarizačná tabuľka

PRÍLOHA C - Výkresy:

Výkres č. 1	Širšie vzťahy	
Výkres č. 2	Funkčno- priestorová analýza	M 1 : 750
Výkres č. 3	Inventarizácia zelene- časť A	M 1 : 500
Výkres č. 4	Inventarizácia zelene- časť B	M 1 : 350
Výkres č. 5	Výkres výrubov- časť A	M 1 : 500
Výkres č. 6	Výkres výrubov- časť B	M 1 : 350
Výkres č. 7	Architektonický návrh- časť A	M 1 : 350
Výkres č. 8	Architektonický návrh- časť B	M 1 : 300
Výkres č. 9	Osadzovací výkres- časť A	M 1 : 500
Výkres č. 10	Osadzovací výkres- časť B	M 1 : 350
Výkres č. 11	Vytyčovací výkres- časť A	M 1 : 500
Výkres č. 12	Vytyčovací výkres- časť B	M 1 : 350
Výkres č. 13	Vizualizácia- časť A	
Výkres č. 14	Vizualizácia- časť B	
Výkres č. 15	Mobiliár- detaily	
Výkres č. 16	Prístrešok- Pôdorys prízemnia, Pôdorys základov	M 1 : 50
Výkres č. 17	Prístrešok- Pôdorys konštrukcie krovu, Pôdorys strechy	M 1 : 50
Výkres č. 18	Prístrešok- Rez A-A', Rez B-B'	M 1 : 50
Výkres č. 19	Prístrešok- Pohľad D, Pohľad B	M 1 : 50
Výkres č. 20	Prístrešok- Pohľad A, Pohľad C	M 1 : 50
Výkres č. 21	Prístrešok- Perspektívny pohľad	